

Die uw jeugd vernieuwt
als die van een arend...

De Reformatie

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN MET GEREFORMEERDE LEVEN

NIET ALLEEN DE PREEK

Is het diakonaat van de kerk ook aon te duiden als een genademiddel? Dot is de vraag die ik in enkele artikelen aan de orde wil stellen. Vorige week liet ik zien met welke tegenwerpingen prof: C. Trimp daartegen opponeerde. Deze keer wil ik aan de hand van zijn eerste bezwaar de vraagstelling nader toelichten. Daarmee komt nog niet zozeer het diakonaat zelf in het blikveld. Het gaat hier meer om de achtergrondvraag: Wat bedoelen we precies met de genademiddelen? En welk uitgangspunt kiezen we daarbij?

Trimps eerste bezwaar

1. In de Heidelbergse Catechismus (zondag 25) gaat het in de leer van de genademiddelen om de vraag, op welke wijze wij deel ontvangen aan de gerechtigheid en heiligheid van Christus (de 'toeëigening'). Omdat het geloof het ontvangst-middel is (antw. 61) komt de vraag naar de herkomst van dit geloof op (vraag 65). Met andere woorden: hoe komt de gemeenschap met

Christus tot stand? Dat is een andere vraag dan: hoe wordt het heil van Christus realiteit in deze wereld? Of: hoe wordt Gods genade uitgedeeld onder de mensen?

Zondag 25 en de genademiddelen

Trimp kiest zijn uitgangspunt bij Zondag 25. Dat is niet zo verwonderlijk. Want in de gereformeerde dogmatiek is voor de leer der genademiddelen vrijwel unaniem teruggegrepen op de structuur van deze zondag. Maar dat is juist tegelijkertijd de achtergrond van mijn kritische vraag.

Zondag 25 staat op een heel eigen plaats in het redebeleid van de catechismus. Ik ben het helemaal eens met de typering die Trimp daarvan geeft. Hier is inderdaad de vraag aan de orde naar de herkomst van het geloof in Christus. Voor de catechismus is dat een verbindings-schakel met het stuk over de sacramenten (Z. 25-30). Maar de catechismus brengt die schakel op een heel speciale manier aan: de hoofdinteresse ligt hij de sacramenten. De prediking wordt slechts in antw. 65 (eerste gedeelte) met zoveel woorden genoemd en in vr./antw. 67 nog maar met een enkel woord aangeduid. Met andere woorden: Zondag 25 geeft geen uitgewerkte uiteenzetting over de genademiddelen. Hier wordt slechts de hoofdzaak genoemd: prediking en sacramenten zijn genademidde-

HOOFDARTIKEL

Niet alleen de preek

C.J. de Ruijtes

UIT DE SCHRIFT

Christus' gehoorzaamheid in zijn gebedsstrijd

D. Berghuis

KERKELIJKE LEVEN

In gesprek met ds. Luiten

Jan Huijgen

GEKNIPT VOOR VANDAAG

Geloofd zij God

GELEGEN/ONGELEGEN

J. Kamphuis

CONGRES 1993: KERK EN ORGANISATIE

De kerk Voortgaand gesprek

B. Kamphuis

CONGRES 1993 KERK EN ORGANISATIE

Kerk en organisatie

G.J. Schutte

CONGRES 1993: KERK EN ORGANISATIE

Het congres in Nijkerk: een verslag

J.H. Smit

BOEKBESPREKING

Kletsboek w n Klei...

Geholpen en getroost

PERSSCHOUW

W.G. de Vries

UIT DE KERKEN

len. Daarbij wordt op de prediking nog niet eens apart ingegaan.

En hier ligt nu juist een behoorlijk deel van mijn bezwaar. De gereformeerde dogmatiek richt zich vrijwel uitsluitend naar het model van Zondag 25 als het gaat om de genademiddelen. Maar die zondag geeft alleen een enkele hoofdpijn weer. Bovendien is de voortgang van de vragen uitsluitend gericht op de behandeling van de sacramenten. Dat is geen kritiek op de catechismus. In een enkele zondag kun je geen uitgewerkte leer van de genademiddelen geven. Maar in de dogmatiek is daarvoor ruimte genoeg. En als de leer van de genademiddelen zich dan toch nog steeds blijft richten naar het model van Zondag 25 is dat een veel te beperkte en formele opzet. Daar richt mijn kritiek zich vooral op. Vandaar de stelling die ik over dit onderwerp bij mijn proefschrift gevocgd had:

'Vanwege haar beperkte thematiek kan de leer van de genademiddelen in haar huidige gestalte binnen de gereformeerde dogmatiek geen recht doen aan de reikwijdte van het werk van de Heilige Geest in de gemeente' (stelling 10).

Niet alleen de preek(en de sacramenten)

Wie maar een enkele hoofdpijn kan schetsen, beperkt zich tot het belangrijkste. En ongetwijfeld zijn prediking en sacramenten de belangrijkste middelen die de Geest gebruik~In de bijbel zien we vanaf Handelingen 2 hoe die het brandpunt van Zijn werk vormen in de gemeente. Maar als de tekening ruimte geeft voor meer details mogen we naast de hoofdpijnen ook de hulpijnen verwachten. Daarom zouden we van de dogmatiek mogen verwachten dat ze ook intekent, in welke context de prediking, de doop en het avondmaal een plaats ontvangen. Dat is belangrijk genoeg. De preek b.v. zou wel een

heel exclusieve plaats krijgen, als we alleen maar daar het Woord van God te horen zouden krijgen. Nu zal wel niemand dat willen beweren. Maar als we vooral de preek blijven noemen als genademiddel verdwijnt de context te veel uit het beeld. De genademiddelen bestrijken een breder veld dan wij meestal onder woorden brengen.

Om te beginnen is er natuurlijk de opvoeding in het gezin. Dat is in Gods hand zelfs een primair middel om zijn kinderen te leren luisteren naar het evangelie. Als kinderen eenmaal bewust naar de kerk gaan, hoeven ze niet alsnog tot geloof gebracht te worden door de prediking. De Heilige Geest is allang in hun leven bezig. En dan ook niet alleen via hun ouders. Ook b.v. door christelijk onderwijs. En ze gaan vanaf een bepaalde leeftijd naar vereniging of bijbelstudieclub. Ook daar werkt de Heilige Geest door het evangelie. En zo gaal het in feite in alle geledingen van de gemeente. We lezen met elkaar de bijbel. We spreken er over met elkaar en we spreken elkaar er op aan. We vermanen elkaar als dat moet. We proberen elkaar te troosten. Zo kan het Woord rijkelijk in de gemeente wonen (Kol. 3 : 16).

Geen versmalling

Het is belangrijk dat de prediking getekend wordt, zoals ze ingebed ligt in al die andere activiteiten waar het Woord hoorbaar wordt. Allereerst is dat belangrijk om te voorkomen dat we een soort ambtelijke versmalling gaan vertonen in ons spreken over het Woord. Je kunt dat soms nog wel eens horen als mensen beweren dat de preek ons 'voor zeven dagen genoeg' moet geven. Zulk spreken zet de preek op een geïsoleerde plaats. Alsof alleen de dominee het evangelie tot klinken brengt. Wie dat denkt heeft te weinig oog voor de mogelijkheden die de hele gemeente ontvangen heeft. Het Woord is aan de gemeente toevertrouwd. Niet alleen aan de ambtsdragers. Wanneer dat besef leeft zal de gemeente zelf ook steeds meer activiteit (willen) ontplooien, waarin het Woord hoorbaar wordt.

Dat laatste aspect wordt m.i. in onze tijd steeds dringender naarmate de secularisatie voortgaat. Het enige afdoende antwoord op de secularisatie is een levende band met God. Maar dat is iets dat zich niet laat versmallen tot wat er 's zondags in de kerk gebeurt. Als mensen leven met de gedachte dat alleen de preek de plek is, waar Gods Woord hoorbaar wordt, zal uiteindelijk de eredienst een vreemd element worden in hun leven. Daarom is het ook zo belangrijk, dat duidelijk wordt, dat prediking (en sacramenten) in een veel bredere context staan.

Als er één plaats is, waar gewerkt kan worden aan dat besef, dan is dat wel de dogmatiek. Juist omdat de bezinning in de Gereformeerde Kerken zo veel impulsen ontvangt uit de dogmatiek, moet hier geen versmalling plaats vinden. Indirect werkt dat in de prediking door. Al was het alleen maar, omdat veel predikanten hij hun preekvoorbereiding hij Zondag 25 te rade gaan hij de gereformeerde dogmatiek. Het laat zich denken, dat een herschreven leer van de genademiddelen zegenrijk zou kunnen werken.

KERNREDACTIE:

DR. W.G. DE VRIES (eindred.), DRS. G.J. VAN MIDDELKOOP, PROF. DR. M. TE VELDE.

OVERIGE REDACTIELEDEN

DRS. R. TFR. BFFK, DRS. R. LUITON, PROF. DR. C.J. DE RIJSTER, DRS. H. VELDMAN, PROF. DR. K. VELLING.

MEDEWERKERS:

J.J.D. BAAS, DRS. J.A. BOERSEMA, J.M. DE JONG, DRS. J. SMELIK

Alle stukken bestemd voor de Redactie a.i.

De Reformatie, Postbus 24, 8260 AA te Kampen.

ADMINISTRATIE/ADVERTENTIES

Uitgeverij Oosterbaan & Le Cointre B.V., Postrekening 406040 t.n.v.,

De Reformatie, Gors, Postbus 25, 4460 AA Goes. Tel. (01 100) 15591.

ABONNEMENT:

f 84,75 per jaar; f 45,25 per halfjaar, studenten f 69,25 per jaar (binnenland).

Buitenland f 143,50 per jaar (zccpost).

ten abonnement kan per maand ingaan, maar slechts beëindigd worden uiterlijk twee maanden voor het verstrijken van de betalingstermijn.

Losse nummers f 1,15 (excl. porto)

ADVERTENTIES

Prijs: f 0,63 per mm. Contracttarief op aanvraag.

Zonder schriftelijke toestemming van de uitgever is het niet toegestaan artikelen uit dit blad over te nemen

ISSN 0165-5191

Luther

Het is overigens geen nieuwigheidje, dat ik pleit voor herschrijving van de leer van de genademiddelen. In mijn proefschrift heb ik er al op geattendeerd¹ dat vooral Luther op dit punt een veel bredere invalshoek koos. Ook hij erkent dat prediking en sacramenten (in die volgorde) het brandpunt vormen in het leven van de gemeente. Maar in het verlengde daarvan vraagt hij ook aandacht voor de tucht, het gesprek en de onderlinge vertroosting in de gemeente.² Zo krijgen de ambtelijke taken een breed draagvlak in het priesterschap van alle gelovigen.

Het is jammer, dat Luther op dit punt zo weinig navolging heeft gekregen. Zijn waardevolle aanzet vond vrijwel geen weerklank. En zo kon een sterk formele opzet van de leer der genademiddelen ingeburgerd raken. Er bleef een strikte binding van de genademiddelen aan de ambten.

Mijn eerste antwoord op Trimps tegenwerping is dus: Juist die strikte binding van de leer der genademiddelen aan de opzet van Zondag 25 werkt een ongewenste versmalling in de hand.

Toeëigening

Er is nog een element in geding. Ook naar een andere kant treedt er in de dogmatiek op dit punt een versmalling op. Dat betreft de wijze van toeëigening van het heil. Trimp zelf merkt in zijn tegenwerping op, dat het hier om die toeëigening gaat. In dat verband geeft hij aan, dat hij zich daarom ook graag wil houden aan de vraagstelling van Zondag 25 en kennelijk daar niet buiten wil treden. Maar heel belangrijk is de vraag wie (Wie) er toeëigent. Is dat God de Heilige Geest, of is dat de gelovige?

In het algemeen zijn we het er wel over eens, dat in Zondag 25 de Heilige Geest als zodanig genoemd wordt. Maar Trimp heeft er elders al eens aandacht voor gevraagd, dat onze belijdenisgeschriften die toeëigening ook vaak aan de orde stellen als het werk van de *gelovigen*. Hij schrijft dan letterlijk: 'Vragen wij dus naar de handelende persoon in de toeëigening, dan vragen wij naar het werk van de Heilige Geest in het schenken van het geloof en tegelijk naar de functie van de mens en het geloof van de mens in dat heilsproces'.³

Bij dat laatste kunnen we bijvoorbeeld denken aan het gebed. Strikt genomen kunnen we ook het gebed een genademiddel noemen. Juist in ons bidden tot God hebben we een sterk middel ontvangen om het heil van Christus ons toe te eigenen. Maar opvallend genoeg ontbreekt meestal ook het gebed als thema in de meer recente gereformeerde dogmatiek. Daar is onder ons al eerder op gewezen.⁴ En juist hier zou het op zijn plaats zijn om uitvoerig het gebed ter sprake te brengen.

Natuurlijk zouden we daarmee niet meer binnen de vraagstelling van Zondag 25 blijven, maar dat kan op zich toch geen probleem zijn. De genademiddelen bestrijken een veel breder veld dan in Zondag 25 aan de orde komt.

En nu het diakonaat

Kon samengevat is mijn antwoord aan Trimp: Voor een bredere uitwerking van de leer van de genademiddelen is het juist belangrijk dat we *niet* eenzijdig ons uitgangspunt nemen in Zondag 25. Er treedt dan in de eerste plaats een versmalling op in de richting van het ambtelijke werk. Als alleen prediking en sacramenten in beeld komen, vervreemden we gemakkelijk van de context waarin ze functioneren.

Daarnaart treedt er een versmalling op, doordat de toeëigening alleen ter sprake komt als werk van de Heilige Geest en niet ook als activiteit van de gelovige.

Uiteraard is hiermee alleen nog maar de achtergrond geschetst van de vraag, waarmee ik dit artikel begonnen ben. Maar juist die achtergrond is nodig om ruimte te maken voor zo'n vraag. Vanuit het voorgaande trek ik de conclusie, dat de leer van de genademiddelen een veel bredere uitwerking verdient dan tot nu toe onder ons gebruikelijk is. Pas tegen die achtergrond kan het diakonaat in beeld komen. Is het diakonaat van de kerk ook *aan* te duiden als een genademiddel? Na deze voorvragen over de genademiddelen hoop ik volgende week *aan* die eigenlijke vraag toe te komen.

C.J. de Ruijter

¹ *De horizon van het heil*, Rampen 1992, 162.

² Schmalkaldische Artikelen III.

³ C. Trimp, 'De toeëigening van het heil in het perspectief van historie en konfessie', in: W.H. Velema (ed.), *Deelen in het heil*. Over de toeëigening van het heil in Christus, Kampen 1989, 27-40 (28).

⁴ Vgl. L. Doekes en J. Douma in: C. Trimp (ed.), *De biddende kerk*. Een bundel studies over het gebed aangeboden bij gelegenheid van het 125-jarig bestaan van de Theologische Hogeschool te Kampen, Groningen 1979, 80-84.

CHRISTUS' GEHOORZAAMHEID IN ZIJN GEBEDSSTRIJD

...geofferd aan Hem, die Hem uit de dood kon redden, en Hij is verhoord uit zijn angst.

Hebreeën 5 : 7

Wij hebben de vorige keer gezien hoe Christus in **Getsemane** met zijn Vader geworsteld heeft om de **lijdensbeker** uit zijn handen te aanvaarden. Hij streed onder luid geroep en tranen, als een echt mens, zoals wij, zwak, angstig.

Wij gaan nu na, hoe Hij in zijn bidden en smeken gehoorzaam geweest is.

Hij is met zijn **noden** en angsten niet in zichzelf blijven rondtobben. Hij is er mee gegaan naar zijn Vader in de hemel. Als het mogelijk zou zijn dat **deze** beker aan **Hem** voorbijging, dan was daar het enige adres om het te vragen. Alleen zijn almachtige Vader kon Hem uit de dood redden. Hij heeft zijn Vader in de hemel beleden als de enige Redder, **buiten** wie geen heil te zoeken en te vinden is. Met zijn Vader heeft Hij het uitgevochten in een puur menselijke zielestrijd, in volkomen gehoorzaamheid en afhankelijkheid, gelovig.

Zo heeft Christus gebeden en **smekingen** geofferd onder luid geroep en tranen: geofferd aan God, Zichzelf aan zijn Vader weggeschonken en zijn eigen wil opgeofferd aan die van zijn Vader. Hij heeft wel als zijn vurige wens te kennen gegeven, dat Hij graag wilde dat de lijdensbeker aan Hem voorbijging. Maar Hij heeft tegelijk gezegd: Niet gelijk Ik wil, maar gelijk Gij wilt. Zo heeft Hij zijn eigen wil gevangen gegeven aan die van zijn Vader. Hij is gehoorzaam gebleven aan de opdracht van zijn Vader. Hij heeft wat Hij in de eeuwige **vrederaad** had beloofd, nu als mens in de barre werkelijkheid van dit aardse, vleselijke bestaan aanvaard.

En Hij is verhoogd uit zijn angst. Nee, de Vader nam de lijdensbeker niet weg. Maar Hij heeft Hem verlost uit zijn angst, zijn benauwdheid, zijn **onrust**, waardoor Hij bloed zweette en schreeuwde naar omhoog. Hij heeft net zo lang geworsteld, geroepen, terwijl Hij zich in het stof wendelde, totdat zijn Vader Hem antwoordde.

Toen werd Hij rustig. En gehoorzaam heeft Hij gebogen voor Vaders raad en wil. God redde Hem uit die radeloze angst, waarin Hij dreigde te bezwijken. Hij zond een en-

gel en gaf Hem nieuwe levenskracht. De beker ging Hem niet voorbij. Hij wilde dat nu ook niet meer. Hij had zich nu ook als mens in zijn **gebedsstrijd** gewonnen gegeven aan de wil van zijn Vader. En zo heeft Hij overwonnen. Gesterkt door zijn Vader herwon Hij zelf zijn oude **geemoedsrust** en beslistheid en krachten weer. Hij was er klaar mee.

Zo probeert de schrijver zijn Hebreeën te helpen in hun lijden, opdat zij volharden in hun geestelijke strijd.

Immers, zij hadden ook veel te lijden van hun vervolgers. Maar zij hielden het niet vol om aan hun hemelse Vader gehoorzaam te blijven. En nu stelt deze schrijver **alles** in het werk om hun volharding in de gehoorzaamheid te leren. Hij spoort er telkens weer toe aan om trouw te blijven.

In dat kader wijst hij hun op het voorbeeld van Christus. Op zijn lijden en **gebedsworsteling** om de lijdensbeker uit handen van God te aanvaarden. Hij wijst hun ook de weg naar de Vader. Aan het slot van hoofdstuk 4 al: Laten wij daarom met **vrijmoedigheid** toegaan tot de troon der genade! Daar heeft Christus in zijn angst de uitkomst gezocht en gevonden. En Hij heeft, door zelf gehoorzaam de lijdensweg op te gaan, ook voor hen de weg tot Gods genadetroon geopend. Laten ze dan nu ook van die vrijheid om toe te gaan gebruik te maken. Want alleen daar bij de troon **van** Christus' Vader vind je een luisterend oor en een geopend hart. Daar is het enige adres **waar** je de **verschrikking** van het lijden en van al wat je leven bekommert, kunt doorspreken, door-worstelen. Ga er maar heen, zegt de schrijver – zo ook tot ons – volg maar het voorbeeld van Christus. Hij heeft in zijn dagen van het vlees het net zo moeilijk, ja nog veel zwaarder gehad. Maar Hij heeft met zijn Vader erom geworsteld. Daar alleen kun u **barmhartigheid** ontvangen en wordt u precies op tijd – te gelegener tijd – d.i. precies wanneer je het juist hard nodig hebt, geholpen evenals Christus verhoord is uit zijn angst. Daar vindt u weer nieuwe moed en krachten om de lijdensweg verder te gaan tot het einde toe. En zo, in die weg van bidden en smeken, in een bewogen gesprek, soms als het moet met luid geroep en tranen, kunt u het volhouden. W vindt hulp, **vertroosting**, rust. Want u vindt zo de Hoorder der gebeden!

D. Berghuis

IN GESPREK MET DS. LUITEN

Vooraf

Zoals de titel al aangeeft, is dit artikel een onderdeel van een gesprek. In goed overleg zijn wij hiertoe gekomen. Vandaag is br. Huijgen in gesprek met mij, volgende week hoop ik samen op weg te gaan met hem.

Daarbij kan het echter wel nuttig **zijn** om nog eens na te lezen wat ik schreef in de eerste artikelen hierover (jrg. 67 nrs. 36 en 37). Br. Huijgen verwijst daar naar en hij citeert ook wel goed, maar toch blijft het wat te veel fragmentarisch. Ik schreef meer en soms ook in een iets andere samenhang dan hier terugkomt.

Maar ik ben blij met zijn reactie, we zullen er zeker verder mee komen.

B. Luiten

Als iemand het gesprek met je zoekt, moet je dat niet uit de **weg** gaan. Ds. Luiten heeft reeds twee keer dat gesprek met mij gezocht. De eerste keer in zijn uitvoerige bespreking van mijn lezing voor het GWG voor studenten in Groningen (zie *De Reformatie* jaargang 67 (1992) nrs. 36 en 37), de tweede keer in zijn reactie op de GSEV-nota waarin hij bepaalde onderdelen op mijn persoon toespitst (zie *De Reformatie* jaargang 68 (1992) nr. 11). Ik ben blij dat dit gesprek gevoerd kan worden binnen *De Reformatie* zelf. Dat geeft de lezers de beste kans om de argumenten pro en contra af te wegen. Als er in ons gesprek indringende vragen aan de orde komen, en dat zullen er, dan zullen we moeten streven naar maximale zelfverantwoording. Hoezeer ook de onderliggende ervaring en de persoonlijke gaven bepalend zijn voor onze houding, we hebben van de Here het verstand en de taal gekregen om met elkaar te overleggen en verantwoording af te leggen.

Als dat op een goede wijze gebeurt en in een geest van liefde tot onze Heiland, dan kunnen verschillen tot *groei* en *opbouw* van de gemeente leiden (vgl. 1 Cor 12: 4-11).

Noodzaak

Het gesprek tussen ds. Luiten en mij is ook nodig. Hoezeer hij ook inhoudelijk kritiek heeft op mijn gedachten, in zijn bespreking van mijn Groninger lezing blijft hij mij zien als 'een broeder die diep bezorgd is over de invloed van de tijdgeest binnen onze kerken', wiens passie hij deelt. Ik **ben** 'geen vijand ... die wij met man en macht moeten bestrijden'. Als ik adviseer om ons weer te **concentreren** op onze liturgische formulieren en de Institutie van Calvijn, dan roept hij uit: 'Als ik dit lees, word ik

weer blij. Ik zei het al, hier is een **broeder** aan het woord'. Toch komt de 'broederband' onder **druk** als het gaat om mijn kritiek op bepaalde zaken in onze kerken. Ds. Luiten zoekt dan zijn toevlucht tot de ontwikkelingspsychologie om op die manier mijn scherpe kritiek op elementen in vrijgemaakte opvattingen, en tegelijk mijn hoge waardering voor de christelijke leer te plaatsen. Hier is de 'gelijkwaardige' broeder veranderd in de psychologische en pastoraal hulpbehoevende jongere die met zijn verhaal 'als een trein door de stootblokken rijdt'.

De 'broederband' komt nog sterker onder druk te staan in de reactie van ds. Luiten op bepaalde passages binnen de GSEV nota. Hij herkent daarin elementen uit de Groninger lezing en spitst dan de zaak toe op mijn persoon. Op passages over het loskomen uit vaste posities en het gevaar van relativisme en scepticisme die onze kerken bedreigen reageert hij hevig **verontrust** en vindt ze 'zeer zorgwekkend'. Hij geeft het GSEV het 'dringende advies' zich 'intern nader te bezinnen op de motieven en drijfveren die tot deze opmerkingen geleid hebben'. In parlementaire taal is dit een soort motie van wantrouwen. Hier kan de broeder **gemakkelijk** veranderen in 'de vijand die we met man en macht moeten bestrijden'.

Als de zaken zo staan, is de noodzaak van het onderlinge gesprek onmiddellijk duidelijk. En ik doe het graag met een man als ds. Luiten omdat hij in zijn artikelen al bewezen heeft op een open en serieuze manier het gesprek te willen aangaan. Voor alle duidelijkheid, deze reactie is geschreven op perfoonlijke titel.

Gesprekspunten

Waar liggen nu de gesprekspunten?

Als ik onze discussie bekijk springen twee punten naar voren.

Het eerste punt raakt de inhoud en kracht van ons *geloof*. Ik leg een nauw verband tussen de afbraak van 'grote verhalen' en de 'leegte' in het Postmodernisme enerzijds en de ongeloofwaardigheid van sommige typisch vrijgemaakte beschouwingen over verbond, **cultuuropdracht**, kerk en de **geloofsverslapping** in onze gemeenschap anderzijds. Daaruit volgt bij mij een pleidooi om ons opnieuw te concentreren op de gemeenschap met Christus en een hernieuwde **orientatie** op de bronnen van de Reformatie zoals Luther en Calvijn.

Luiten **bestrijdt** deze signalering van de sterke invloed van de tijdsgeest op onze kerken, en gebruikt een psychologische schema van **intrinsiek/extrinsiek** geloven om mijn 'hevige verschijnselen' te verklaren. Later brengt hij nog een onderscheid aan n.l. tussen **waarheid** en **echtheid**

van het geloof, waarbij ik (terecht?) streef naar echtheid van het geloof, maar de waarheid van de typisch vrijgemaakte verhalen moet laten staan. 'Typisch-vrijgemaakt staat namelijk voor eenvoudig-Schriftgehouw', aldus Luiten.

Het tweede punt heeft betrekking op mijn methode. Vanuit mijn startpunt de filosofie bekijk ik de kerk van onderen en dan is het de 'vraag of je het wezen van het kerkelijk leven nog wel goed in het vizier kunt krijgen. (...) Onze belijdenisgeschriften immers benaderen de kerk vanuit God, niet vanuit de mens. Niet wij hebben de kerk uitgevonden, maar Christus vergadert mensen, die Hij wast met zijn bloed en regeert door zijn Geest'.

Staan hier geen twee heiladeringwijzen loodrecht op elkaar waarbij alleen de tweede de enig juiste is?

Kortom, twee gesprekspunten die beide wezenlijke dingen raken.

Geloven

In mijn Groninger lezing sprak ik over de doorwerking van de postmoderne tijdgeest in onze geloofsgemeenschap en – nog nader – in onze geloofsrelatie met God. Op een drietal fronten signaleerde ik postmoderne verschijnselen: de waarheid van een aantal typisch vrijgemaakte beschouwingen wordt betwijfeld, de onderlinge eenheid verbrokkelt, en in onze relatie met God dreigt 'de leegte'.

Alleen het eerste komt hier aan de orde.

Luiten reageert op de beschreven twijfel bij een aantal typisch vrijgemaakte basisbegrippen met de uiterst troostrijke maar tegelijk ook locigevnarlijke opmerking: 'Typisch-vrijgemaakt staat namelijk voor eenvoudig-Schriftgetrouw'. Het troostrijke zit in de erkenning van de noodzaak tot schriftuurlijke herleiding van de eigen beschouwingen. Het locigevnarlijke zit erin dat men zozeer zijn eigen typisch-vrijgemaakte visie geïdentificeerd heeft met het eenvoudig-Schriftgetrouwe, dat men afwijkingen wel per definitie als niet getrouw aan de Schrift moet hotitelen. Bevond K. Schilder zich niet in een vergelijkbare situatie, toen hij de kuyperiaanse dogma's aantastte? Dogma's als van gemene gratie, veronderstelde wedergeboorte, de leer van Christus, pluriformiteit van de kerk e.a., werden na Kuiper zozeer als confessioneel en schriftuurlijk geijkt, dat elke afwijking per definitie als 'ontrouw aan Schrift en confessie' moest worden betiteld. Als nu het gesprek over de cultuuropdracht, de kerkvisie, de verhoudingsleer, de leer over Christus enz. opnieuw loskomt, en daarin de typisch schilderianse trekken en beperkingen blootgelegd worden, laten we dan niet opnieuw in de na-kuyperiaanse valkuil vallen.

En er komt nu weer veel los.

Een aantal voorbeelden.

Het cultuurmandaat, een begrip dat eindeloos herhaald is in vrijgemaakt-gereformeerde kring, is van verschillende zijden fors bekritiseerd en is praktisch een 'leeg begrip' geworden dat voor alles en nog wat gebruikt wordt. J. Douma heeft laten zien dat Schilder zo'n specifiek

theologisch gebruik van het begrip cultuur heeft, dat de alledaagse cultuur uit het gezicht verdwijnt (K. Schilder, *Aspecten* 188 ev). F. Pansier heeft exegetisch nogal wat tegen de cultuuropdracht ingebracht bijv. in *Amersfoortse Studies* nr. 6. J. Huijgen en J. Klapwijk hebben in de GSEV-publicatie *Laat niet als drank...* het dogmatisch-filosofische frame van Schilders cultuurdenken belicht en verruimd. Binnen het GPV wordt op dit moment de betekenis van de cultuuropdracht voor de politiek gerelativeerd, zie K. Veling in *De dienst van de overheid*.

Als het gaat over het verbond heeft C. Trimp in *Klank en Weerklank* het sterke evenwicht dat K. Schilder beleed tussen belofte en eis bekritiseerd ten gunste van een overwicht van de belofte.

Wat de kerk betreft heeft het artikel van ds. H.J.D. Smit in de Schilder-herdenkingsbundel velen de ogen geopend voor bepaalde typische accenten in Schilders kerkvisie, accenten die zo domineren, dat de boodschap van schrift en confessie over de kerk, ook beleden door bijv. Calvijn, voor een deel weggedrukt wordt.

Op het gebied van de prediking heeft C. Trimp kritiek geleverd op het heilshistorisch preekconcept van veel gereformeerden. Zijn poging tot hervatting van het gesprek heeft echter hinnen onze kerken nauwelijks respons gekregen.

Kortom, voorbeelden te over die ons laten zien, dat in al die basisverhalen barsten en scheuren komen. En dit zijn nog maar voorbeelden uit de intellectuele sfeer en slechts van binnen-vrijgemaakte zijde. Ik vrees dat vele gelovigen praktisch al lang niet meer geraakt worden door deze basisverhalen. Vele jongeren staan compleet los van deze discussies en krijg je er echt niet meer warm voor. Hier raken we aan het thema van de eenheid in onze gemeenschap als we steeds maar hameren op deze 'verhalen'. Hier dreigt de leegte in onze geloofsrelatie met God als we niet verder komen dan de stereotype herhaling van het eens ontdekte.

Wie dit op zich in laat werken, is het dan zo vreemd om de parallel met het postmodernisme te trekken? Ik heb de parallel getrokken op het punt van de 'leegloop' in geloofwaardigheid van een aantal typisch vrijgemaakte overtuigingen. Ook op het punt dat veel van de oorspronkelijke bedoelingen achter deze overtuigingen feitelijk in hun tegendeel verkeerd zijn. Dat leidt tot de vraag naar de 'onderhuidse' verbinding tussen deze specifiek kerkelijke verschijnselen en de algemene culturele geest die we inademen, waar soortgelijke verschijnselen zich voordoen. Zouden we echt zo losstaan van onze tijd dat deze 'geest' ons niet raakt? Wie op een geestelijke manier ons denken en doen peilt, herkent toch in zichzelf en om zich heen de zuigkracht van onze huidige tijd? Hoe die 'onderhuidse' verbinding precies ligt, verdient verder onderzoek, maar dat er samenhangen liggen, lijkt mij onmiskenbaar.

Hier komt het tweede gesprekspunt in het vizier: mogen we wel 'van onder op', vanuit de filosofie het kerkelijk leven benaderen?

Van onder op

We raken hier het 'grootste bezwaar' dat ds. Luiten heeft tegen mijn analyse van het kerkelijk leven. Als ik vanuit het vertrekpunt van de filosofie het kerkelijk leven analyseer, vergelijk ik dan niet appels met peren? Staat de benadering 'vanuit God' niet loodrecht op een kijken 'van onderen'?

Dit is een discussiepunt met verstrekkende gevolgen. Immers elke benaderingswijze 'van onderen', of ze nu juridisch, sociologisch, psychologisch of filosofisch is, valt onder dit 'oordeel'. Ook de door ds. Luiten zo uitvoerig geciteerde psycholoog W. Scholte gaat wanneer hij voor de GHBO in Zwolle een verhaal houdt over 'Twijfelen in een angstige kerk', qua methode de mist in. De bijdrage van juristen aan de herziening van ons kerkrecht, hebben ze eigenlijk wel recht van spreken?

Het is goed om de draagwijdte van dit discussiepunt te zien, want hier raken we ook de inbreng van de 'gaven' van de gelovigen in het kerkelijke gebeuren.

Wie enigszins bekend is in de theologie, zal de uitdrukkingen 'van boven' (van God uit) en 'van onder op' herkennen. Tegenwoordig komen we de uitdrukkingen tegen in de leer over Christus bijv. een christologie 'van boven' en een christologie 'van beneden.' Met het eerste wordt bedoeld dat Christus God is en op aarde ook zo benaderd moet worden. Met het tweede wordt aangegeven dat Christus volledig mens was – onzer een – en zo gezien moet worden. In de vroegere theologie werden de uitdrukkingen 'van boven' en 'van beneden' gebruikt in de leer van Gods Raad: het supra- en het infra-lapsarisme. De Koreaan H.M. Yoo is nog in 1990 gepromoveerd op dit onderwerp aan onze Theologische Universiteit.

Maar om de discussie kort te houden: binnen de gereformeerde theologie zijn de 'zienswijze van beneden uit' en de 'zienswijze van boven' **heide** van belang en legitiem. Ook in de theologie van K. Schilder zijn beide 'zienswijzen' wettig. Maar de benadering 'van God uit' domineert bij hem zozeer, dat zij de andere benaderingswijze bijna verslindt. Bij Schilder zien we dit verbonden met de tegenoverstelling van 'wetenschappelijk' en naïef spraakgebruik. In studies over Schilder wordt terecht gewezen op dit 'supra-lapsarisch' (J. Douma), 'pro-lapsarisch' (S.A. Strauss), 'wetenschappelijk' (J. de Jolig), 'theologisch' (H.M. Yoo) en 'theocentrisch' (J.J.C. Dee) karakter van en overwicht in zijn theologie. Het is dan ook een verenging binnen de theologie zelf, zeg maar een 'theologische-theologie' (Yoo) als alleen de zienswijze 'van God uit' geldigheid heeft en als enig echte wordt beschouwd. Enkele van de genoemde auteurs laten deze constatering vergezeld gaan van een kritische noot. Op dit punt is de theologie van Schilder volgens hun zeggen voor correctie vatbaar. Mijn inziens zit hier nog een onverwerkt brokstuk van Kuyper, maar met name van Karl Barth in de erfenis van Schilder, dat doorwerkt tot op heden. De Bijbel, de confessie en de historisch gereformeerde theologie kennen beide 'zienswijzen' en de gelovigen

zullen ze ook beide moeten hanteren. Willen we een jongere generatie niet rechtstreeks in de klauwen van Kuipers ervaringstheologie drijven, dan zal er binnen de gereformeerde theologie de 'geestelijke ruimte' moeten blijven, waarin het *menselijke perspectief* ook voluit serieus genomen kan worden. Ik wil op dit punt ook verwijzen naar het artikel van mevrouw Schaeffer-de Wal in het januari nummer van Radix, die vanuit een meer godsdienstwijsgerige optiek met dezelfde thematiek worstelt.

Het is boeiend om de benaderingswijzen 'van boven' en 'van beneden' ook toe te passen op de andere wetenschappen. S. Griffioen heeft in een bijdrage over het 'Vooroordeel in de wetenschap' gepleit voor een 'twee-richtingsverkeer': van de vooroordelen naar de wetenschap en omgekeerd (*Radix*, jaargang X (1982) no. 2).

Als we in een uitgangspunt 'van boven' – zeg maar 'de vreze des Heren' – wetenschap 'van beneden' bedrijven, dan kan en mag deze kennis en wijsheid dienstbaar gemaakt worden aan het kerkelijke leven. Als we weten hoezeer vooroordelen ook de wetenschap 'van beneden' doordringen, dan hoeft men niet alle psychologisch-, sociologisch- of filosofische kennis voor zoete koek aan te nemen. Daarom zijn de vragen van ds. Luiten aan mij over het gebruik van het post-modernisme als middel om verschijnselen in onze kerken nader te bepalen terdege mogelijk. Maar als de benaderingswijze *als zodanig* afgewezen wordt, dan heeft men zijn eigen Schriftuurlijke en theologische benaderingswijze verengd, evenals men de creatuurlijke gaven van God aan de gelovigen heeft miskend. Het heeft iets benauwends om steeds weer geconfronteerd te worden met normatieve benaderingswijzen 'van boven', waarbij men de **reële** werkelijkheid **van beneden** niet meer kent, noch er interesse voor heeft. Hier past een ingrijpende herziening van **het** gedachtenpatroon als we elkaar weer willen verstaan.

Taxatie

Wanneer we de uitkomsten van beide gesprekspunten zien, heeft dat consequenties voor de taxatie van ons persoonlijke en kerkelijke leven. Zowel de barsten en scheuren in een aantal vrijgemaakte overtuigingen, als de noodzaak om ook de klemmende vragen 'van beneden' serieus te nemen, dwingen gelovigen terug te gaan naar de Schriften. In alle veranderingen die op ons afkomen, blijft Hij Dezelfde!

Wie zijn eigen tijd serieus neemt, zal merken dat hij 'van binnen' te maken heeft met de 'geest van de tijd'. Wie de 'geest van de tijd' niet kent, kent zichzelf niet en kan zijn innerlijke strijd om alles onder de gehoorzaamheid van Christus te brengen (2 Cor 10 : 5) niet volvoeren. Als Paulus in Romeinen 7 spreekt over de strijd in ons bestaan tussen het vlees en de geest dan zegt hij: 'ik hen echter vlees, verkocht onder de zonde' (vs. 14). En de zonde manifesteert zich in elke tijd op eigen wijze en oefen zo macht uit. Hoe concreter men zijn zonde in het vi-

zier krijgt, hoe gericht kan men bidden om de verlossing van Jezus Christus (vs. 24, 25). Hoe krachtig kan de Geest dan doorbreken tot vernieuwing van het leven (vgl. Rom 8)!

Wie de werkelijkheid van dit vlees-zijn weer ervaart, wordt naar beneden getrokken en gaat op zoek naar die plaats waar hij weer omhoog getrokken kan worden: bij het Kruis van Jezus Christus. K. Schilder is zijn eigenlijke theologie begonnen met een uitvoerige meditatie over Jezus Christus in Zijn lijden. Daar heeft hij het 'van God uit' weer kunnen belijden en ervaren. Wij zullen bij het kruis ook weer moeten beginnen willen we weer geraakt worden door Christus' Geest en werkelijk elkaar weer raken. Hier wordt de eenheid in onze gemeenschap weer gesticht. Hier krijgt men vulling om tegen de post-moderne leegtedreiging opgewassen te zijn.

Is dit identiteitsontwikkeling?

Jazeker, buiten mijzelf in Christus en zo een nieuwe schepping.

Maar wel een identiteitsontwikkeling die elk van ons permanent moet doormaken, of men nu oud is of jong.

Laten we bidden en werken dat we dit 'zwaartepunt' van ons persoonlijke en gemeenschappelijke leven niet kwijt-raken. Dat is een 'derde weg' tussen een verstand conservatisme en het mede daardoor opgeroepen relativisme en scepticisme van de post-moderne tijd. Ik nodig ds. Luiten uit om deze 'derde weg' mee te bewandelen, tot zegen van de kerk, tot opbouw van Zijn gemeente (vgl. 1 Cor 12).

Jan Huijgen

GEKNIPT VOOR VANDAAG

GELOOFD ZIJ GOD

Petrus schrijft zijn eerste brief aan de 'vreemdelingen, die in de verstrooiing zijn' in verschillende delen van Klein-Azië. Be-doeld zijn de christenen, van wie het 'moederland' de hemel is. Nu leven en werken ze nog op de aarde. Hier zijn ze vreemde-ling. Als kolonisten hebben ze hier de belangen van het Konink-rijk der hemelen te dienen.

Deze gelovigen hadden het bijzonder moeilijk. Ze hadden te lij-den onder zware vervolgingen. Sommigen hadden als slaaf een bijna ondragelijk lot. Gelovige vrouwen werden blijkbaar door hun heidense mannen mishandeld. Het geloof betekende eigen-lijk voor ieder van deze christenen verzwarende van het lijden. Blijkbaar is dat voor hen een grote tegenvaller geweest. Ze had-den, toen ze tot het geloof kwamen, zich de toekomst heel anders gedacht.

Petrus schrijft nu deze brief om hen te tróósten. En hij begint: Geloofd zij God! Een eigenaardig begin. Wie begint nu zo bij mensen, die door de zware verdrukking teleurgesteld zijn? Die mensen klagen: wij hebben het zo moeilijk. En Petrus begint zijn troostwoord en zegt: u hebt veel om voor te dánken! Wat is God góed! Wat hebben u en ik veel stof om hem te loven!

Is dit niet wat erg idealistisch? Treedt Petrus hier niet wat ont-actisch op? Loopt hij niet te makkelijk heen over de moeiten van zijn lezers? Zal hun reactie niet zijn: ja, u hebt makkelijk pra-ten!?

We zouden het goed gevonden hebben, als Petrus geprobeerd had, hen te wijzen op de lichtpunten en zegeningen, die ze toch niet over het hoofd moesten zien. Maar we vinden het fout, dat hij hun problemen zo volstrekt negeert door deze lofverheffing.

Ik geloof, dat dat komt omdat onze troost zo vaak puur werelds is. We gaan naast de berooiden staan en tonen medelijden. En proberen dan ter vertroosting te wijzen op het licht, dat ondanks alle schaduw toch nog niet helemaal geweken is. Maar met dat al blijven we staan bij de mensen en hun omstandigheden.

Petrus troost heel anders. Hij begint te spreken over Góð! De vraag, of er nog plaats is voor een lofzang, hangt niet af van de omstandigheden, maar van Góð. Petrus weet, dat hij daarom troosten mag, niet met te wijzen op de lichtzijden in hun omstan-digheden, maar alleen door te spreken het woord van het ge-lóóf, dat niet let op de dingen die je ziet. Hij richt de blik boven de mensen en hun omstandigheden uit en verheft hun harten tot God. Hij probeert niet hun aandacht af te leiden van hun ver-driet. Maar hen dat verdriet te laten zien en te doen aanvaarden in het gelóóf.

Hij wijst dus niet op lichtpunten tegenover de schaduwen. Maar op het Licht in en van hun duisternis. Daarom is het eerste woord van Petrus voor God, de God en Vader van onze Here Jezus Christus.

Expres gebruikt Petrus de volledige benaming.

God is de God en Vader van Hem, die Zijn ambt bediende: Christus. En die door Zijn ambtsdienst verlossing van zonde bracht: Jezus. En die als loon de heerschappij ontving over al-len en alles: Heer. En die voor de lezers evenmin als voor Pe-trus een vreemde is: ze zijn Zijn eigendom door het geloof: ònze Heer.

Mijn troost in donkerheid is, dat Hij, déze God, ook achter de moeilijkheden staat: geloofd zij God!

Uit: B. Holwerda, 'De wijsheid die behoudt', 1957 (oorspronkelijk 1938).

Een nuance-verschil

Is de conclusie helemaal juist?

We gaven de vorige keer de conclusie weer van het christ. gereformeerd bezinningsstuk over de toeëigening des heils in de Belijdenisgeschriften: deze wordt, zegt dit stuk 'in onze belijdenis primair toegeschreven aan de Heilige Geest. Ook kan gezegd worden dat de gelovige zich her heil toeëigent door het geloof, dat vrucht is van het werk van dezelfde Geest'.

Voor wat de zakelijke inhoud betreft, is hier instemming mogelijk. En als het over die inhoud gaat als geloofsstelling, dan begrijpen we niet, waarom enigszins de suggestie wordt gewekt als zou hier toch wel enige distantie vermoed kunnen worden tot pmf. C. Trimp.

Toch: voor alle duidelijkheid nog het volgende. Het bezinningsstuk wil heel nadrukkelijk ons de taal van de belijdenis leren.

Dan moet ik zeggen, dat men niet zo gelukkig is geweest. De belijdenis (drie formulieren van eenheid) zegt met even zoveel woorden zowel in de artikelen 22 en 35 van de Geloofsbelijdenis als in antw. 61 van de Catechismus, dat de gelovigen zich de Here Christus en al zijn weldaden toeëigenen. Zij doen dat door het geloof. Daarvan is de Heilige Geest de Werkmeester. Zo maakt Hij ons Christus en al zijn weldaden deelachtig, Cat. antw. 53, vgl. antw. 79.

Het doopformulier zegt dan ook dat de Heilige Geest ons toeëigent, wat wij in Christus hebben.

Maar het is niet juist, wanneer het bezinningsstuk via de opmerking dat de term 'deelachtigmaking' correspondeert met 'toeëigening' stelt, dat de belijdenis primair de toeëigening aan de Heilige Geest toeschrijft en dat in de tweede plaats ('ook kan worden gezegd...') kan worden gezegd, dat de gelovige zich het heil toeëigent.

Nee, als het om het spraakgebruik van de belijdenis gaat, moet de conclusie anders worden geredigeerd, bij voorbeeld zo:

Onze belijdenis leen dat de gelovige zich het heil toeëigent door het geloof. Dit is vrucht van het werk van de Heilige Geest. Ook leert het doopformulier dat de Heilige Geest toeëigent 'hetgeen wij in Christus hebben'. Deze toeëigening noemt de belijdenis: deelachtigmaking.

Een belangrijk verschil?

Ik geloof niet, dat hier een belangrijk verschil tussen de opvatting van de helijdenis en het christ. gereformeerd bezinningsstuk aan de orde is.

Men kan mij misschien zelfs wel het verwijt maken op iedere slak zout te willen leggen!

Het is mij wel. Ik teken graag voor algehele overeenstemming. Maar ik houd wel graag ruimte voor broeders die hun termen dichter bij de belijdenis kiezen dan de christ. gereformeerde broeders in dit bezinningsstuk.

We hebben nanieljk nog altijd goed de schrik in de henen van incnsen, die, bij voorbeeld inzake de wedergeboorte allerlei bijzonder speculatieve ideeën hadden (onmiddellijke wedergeboorte, nl. zonder het Woord, vele jaren sluimerende wedergeboorte bij uitverkorenen, enz.) en een taal hanteerden die zich danig onderscheidde van

die van de helijdenis, maar die wel met behoorlijke vrijmoedigheid stelden, dat zij het zuivere, gereformeerde beginsel vertegenwoordigden. En ondertussen werd wie zich aan de termen van de belijdenis hield, met een cchuin oog aangekeken: waren ze wel helemaal zuiver gereformeerd?

Wanneer ds. J.H. Velema zegt: 'Onder de toeëigening des heils verstaan we het werk van Gods Geest, waardoor zondaren in bezit komen en blijven van de verlossing die Christus heeft verworven' (Bezinningsstuk, nt. 1, cursivering van mij), dan heb ik graag de vrijheid te leggen, dat dit zijn definitie is (waar ik naar de inhoud mee kan instemmen), maar dat de belijdenis over de toeëigening spreekt als het werk van de gelovigen – in hen gewerkt door Gods Geest.

Ik kom voor deze vrijheid op. Ik doe dit niet om op de één of andere wijze in het werk van de verlossing de mens op de troon te heffen, als zou hij uit eigen vrije wil kunnen beslissen of hij zich toeëigent, ja dan neen. Met de verwerping van deze remonstrantse dwaling (vgl. Dordtse Leerregels II, v.d.d. 6!) stem ik van harte in.

Maar er zijn in ieder geval drie redenen, waarom dit punt m.i. in geding moet worden gebracht.

Ten eerste: vrijheid is een kostbaar goed.

Ten tweede: ik merk toch enige krampachtigheid in het bezinningsstuk, die het rustige spreken van de belijdenis over het gelovig zich toeëigenen niet goed aandurft.

Ten derde: ik ben graag zuinig op de rijke taal van de belijdenis. Hoe teer is die taal in art. 22! Het oprechte geloof omhelst Jezus Christus met al zijn verdiensten, eigent zich Hem toe en zoekt niets meer buiten Hem.

We geven die taal graag onze kinderen door met het onderwijs van de zndag over de rechtvaardiging (Z. 33), dat alleen de genoegdoening, gerechtigheid en heiligheid van Christus mijn gerechtigheid voor God is en dat ik die niet anders dan door her geloof aannemen en mij toeëigenen kan. Er is een diepe klank in dit woord! We mogen in het geloof de hand leggen op Gods belofte en de inhoud daarvan 'mijnen'. Het is het grote geheim van het geloof. We gaan uit buiten onszelf. We gaan een weg die ons van nature vreemd is. De weg naar de Christus, die ons zoekt in het Evangelie. Hij zoekt ons op en Hij trekt ons. Hij is ons te sterk. Er is bij Hem de lieflijke, ook de geduchte overmacht van zijn Geest. Maar dan gaat de zondaar ook uit tot Hem! Dan is er – ook al spreekt het geweten ons schuldig – de vrijmoedigheid van het geloof: we omhelzen Hem en eigenen ons de ruil van de Borgtocht toe. Daarvan is het avondmaalsformulier vol: 'mijn schuld werd de zijne, zijn gerechtigheid de mijne'. We belijden (het wordt een loflied!): *het Zijne is het mijne*.

Er is in het spraakgebruik van de belijdenis een kostelijk element van hartelijke nodiging en van stellige verzekering: 'bij de Heiland kom je niet voor een gesloten deur'. Hier graag geen enkele reductie! Er is zoveel schroomvalligheid! Die wordt alleen overwonnen, wanneer we zien dat Christus de zalige ruil tot stand bracht en wij (arme zondaren!) er in mogen treden.

J. Kamphuis

DE KERK. VOORTGAAND GESPREK

Onderstaande bijdrage is een bewerking van de inleiding die door mij gehouden is op het congres over 'Kerk en Organisatie' in Nijkerk op 12 maart 1993 voor de bespreking over het thema 'De Kerk'. In deze inleiding beantwoord ik op sommige punten de reacties op mijn referaat 'De kerk. Twaalf stellingen* zoals die samen met dat referaat verschenen zijn in **De Reformatie**, jrg. 68, p. 406vv. (27 februari 1993).

Naar aanleiding van de reacties lijkt het mij met name gewenst mij nog ~~kat~~ te verantwoorden voor de opzet van mijn artikel. Collega Douma vindt in mijn stuk te weinig terug van de discussies uit de afgelopen decennia. Ir. Huijgen krijgt de indruk alsof ik in een historisch vacuüm theologiseer. Ik wil beiden graag toegeven dat een heel andere opzet van mijn artikel ook denkbaar was geweest. Een weergave, analyse en beoordeling van de discussies over de kerk zoals die sinds Schilder onder ons gevoerd zijn, had misschien ook wel tot de mogelijkheden behoord. Ik had en heb echter het gevoel dat dat betrekkelijk vruchteloos werk geweest zou zijn met het oog op het gesprek dat vandaag gevoerd moet worden. Vrijwel alle argumenten rond het onderscheid tussen zichtbare en onzichtbare kerk, rond de vraag of er meer dan één ware kerk kan zijn, rond de verhouding van kerk en gemeenschap der heiligen, en ga zo maar door, zijn al vele malen heen en weer geschoven, zonder dat er wederzijds nu echt van overtuigen en overtuigd worden sprake is geweest. Vandaar dat ik het nu eenr anders geprobeerd heb. Het is hoe dan ook nuttig om je te bezinnen op de wijze waarop het geloof aan de kerk zich verhoudt tot het geheel van de inhoud van het christelijk geloof. Misschien is dat wel eens wat teveel nagelaten. Dat daarmee nog niet alle vragen beantwoord zijn, heb ik al aangegeven. Dat mijn verhaal wel degelijk antwoorden op concrete vragen uit onze kerkelijke discussies impliceert, is door verschillende corfcenten haarfijn aan gevoeld.

Laat ik nog wat nader ingaan op de opmerkingen van Huijgen over de noodzaak van het inbrengen van de historie. Ongetwijfeld is het nodig dat het werk van iemand als K. Schilder getaxeerd wordt, en dat de gevolgen ervan tot vandaag toe getraceerd worden. Daarbij is Schilder alerminst sacrosanct. Ik wel een beetje het gevoel dat kritiek op Schilder soms eerder gevoed wordt door wat men vandaag als nodig en nuttig ziet, dan door een werkelijke

analyse van Schilders werk. Schilder heeft ons dat ook niet gemakkelijk gemaakt, maar je kunt er toch niet omheen. Nu gebeurt het toch nog teveel dat iemand met een incidentele uitlating van Schilder aan de haal gaat. De één citeert Schilders zin over de woestijnkinderen onder paradijsbeslag zonder het vervolg erbij te betrekken, de ander ziet op grond van Schilders opmerking over het na de schepping gekomen verbond hij hem een tegenstelling tussen verbond en schepping, waardoor de schepping slechts een marginale plaats zou krijgen, en de derde gaat met weer een andere opmerking van Schilder aan de haal. Met gaat mij allemaal te vlug. Wat die kwestie van de schepping betreft: in het *Gereformeerd Theologisch Tijdschrift* van vorig jaar staat een artikel van prof. dr. G.W. Neven over Kuitert ('Kuitert gereformeerd theoloog'), waarin hij o.a. stelt dat deze sterker dan alle gereformeerde theologen voor hem, alle kaarten zet op het geloof in God de Schepper. Bij dat 'sterker dan alle gereformeerde theologen voor hem' zet hij dan een noot: 'K. Schilder misschien uitgezonderd' (*Gereformeerd Theologisch Tijdschrift*, jrg. 92 (1992), p. 220). Zonder nu te zeggen dat Neven hierover het laatste woord heeft gesproken, hij is in ieder geval een onverdacht getuige; zo'n zinnetje geeft dus wel aan dat je moet weten wat je doet als je beweert dat bij Schilder de schepping gemarginaliseerd wordt; zeker als die overtuiging dan de inzet moet worden van een nieuwe structurering van de verhouding tussen kerk en gereformeerde organisatie. Kortom, hei is mij best als de historie ingebracht wordt bij onze actuele debatten, maar als onze vraagstelling van nu onze visie op de historie gaat bepalen kan er ook het één en ander misgaan.

Laat ik het gesprek met Huijgen ook op een ander punt dat de opzet van mijn artikel raakt, mogen voortzetten. Hij vraagt om heldere onderscheidingen, die hij mij mist. Ik geef toe dat bij mij noch het onderscheid zichtbare/onzichtbare kerk, noch dat tussen coetus en congregatio een erg grote rol spelen, terwijl ik tegelijk niet ontken dat zulke onderscheidingen wel degelijk hun nut kunnen hebben. Het probleem is wel dat de heide leden van zo'n onderscheiding heel gemakkelijk tegen elkaar uitgespeeld kunnen worden. Dat is gebeurd bij het onderscheid zichtbare kerk/onzichtbare kerk, zodat met de onzichtbare gedweept kon worden op kosten van de zichtbare. Het is in feite ook gebeurd met het onderscheid coetus/congregatio in Schilders eigen uitleg van het begin van art. 28 NGB. Dat heeft mij nogal sceptisch gemaakt over het nieuw leven inblazen van zulke onderscheidingen. Het leek mij wel zo goed om de zaak zelf van de verhouding tussen

Gods werk in de kerk en het onze aan de orde te stellen. Dat heb ik dan ook gedaan bij mijn tiende stelling en de toelichting daarop. Mijns inziens biedt de leer van de Heilige Geest de beste mogelijkheid om de problematiek te verduidelijken en in een kader te zetten. Ik denk dat je daarmee verder komt dan door je kaarten op genoemde onderscheidingen te zetten, die vaak nog niet eens zo erg helder zijn.

Huijgen geef daar eigenlijk ook zelf blijk van. Het slot van zijn verhaal onder punt 2, over de verhouding tussen de 'gemeenschap met Christus*' en de 'gemeenschap met elkaar' past naar mijn idee niet zo erg bij zijn pleidooi voor heldere cinderscheidingen. Gelukkig maar, want die lopen inderdaad vaak op een soort evenwichtsconstructies uit, terwijl Huijgen daar juist de zaak zelf aan de orde stelt en dat op een wijze waarmee ik alleen maar kan instemmen. Ik wil daar graag aan toevoegen dat ik juist ten aanzien van de kwestie die ik zelf in stelling 9 onder woorden breng ('Het hart van de kerk is de gemeenschap met Christus') van Huijgen het nodige geleerd heb. Als wij elkaar in de betekenis daarvan kunnen vinden, zie ik goede mogelijkheden om verder te komen in onze gesprekken over de kerk en daarin winst te boeken, ook voor ons eigen geloofsleven en in het algemeen voor de geloofsbeleving binnen de Gereformeerde Kerken.

Dat betekent ook dat ik ds. De Bruijne gelijk geef als hij stelt dat God ons in Christus schenkt wat Hij ander het werk van de Geest van ons vraagt. Heel mooi vind ik ook als hij van daaruit Joh. 17,21 ('opdat zij allen één zijn') als een bemoediging karakteriseert. Zonder die bemoediging zou je inderdaad nauwelijks de moed hebben je in kerkelijke discussie of kerkelijke strijd te begeven. De Bruijnes opmerking daarover lijkt mij goed aan te sluiten bij wat ds. Blok in zijn reactie op Schutte aanhaalt van H.J. Schilder over Joh. 17. Je zou ook kunnen wijzen op Kol. 3,15: 'En de vrede van Christus, tot welke gij immers in één lichaam geroepen zijt, regere in uw harten'. Wij ontvangen in Christus het geschenk van de vrede en van de eenheid. En tegelijk worden we ertoe opgeroepen die vrede te laten regeren. Maar dan zeg ik er weer bij: zodra je daarover nadent, over die toeëigening van wat wij ook kerkelijk gesproken in Christus hebben, krijg je te maken met het wonder van het werk van de Heilige Geest en word je gerocpen, niet tot het oplossen van logische puzzels, maar tot een geestelijk oordeel. Dat is de zaak die ik bij stelling 10 aan de orde wilde stellen.

Ik heb geprobeerd bij die stelling aan te wijzen dat de problematiek rond de kerkleer van ds. Hoorn ook in dit kader staat. Ongetwijfeld is het waar dat het geen toeval is dat een ds. Hoorn in de Gereformeerde Kerken opstond. Collega Douma merkt dat terecht op en had mij daarover graag wat forser willen laten spreken, dan ik doe in de toelichting bij stelling 9. Eerlijk gezegd voel ik daaraan niet zoveel behoefte. Zoals het geen toeval was dat een ds. Hoorn in onze kerken opstond, zo is het ook geen toeval dat zijn leer geen ingang vond in de kerken en tot twee keer toe door onze Generale Sy-

nodes eenstemmig is afgewezen. Juist door zijn eenzijdigheid verviel Hoorn tot dwaling, tot miskenning van de wijze waarop Christus door zijn Geest met inschakeling van onze verantwoordelijkheid zijn kerk vergadert. Dat was geen consequentie van de wijze waarop in het verleden over de kerk gesproken is, maar een karikatuur ervan. Het lijkt mij dan ook volstrekt onjuist om met Heemse en Spakenburg-Noord een nieuwe bedeling in het spreken over de kerk binnen de Gereformeerde Kerken te laten beginnen. De winst van die synodes is geweest dat we in de confrontatie met Booms ideeën gedwongen werden heel zorgvuldig art. 28 NGB en de daarachter liggende schriftgegevens te lezen en ons daarbij des te beter bewust werden van het gevaar van eenzijdigheid in de kerkleer. De winst van die synodes is niet geweest dat er toen pas oog kwam voor de breedheid van Christus' werk en voor Gods barmhartigheid in het vergaderen van zijn kerk. Dat kun je alleen maar beweren ten koste van een vertekening van het verleden.

Er zijn in de reacties nog heel wat grotere en kleinere zaken die verdere bespreking vragen, maar waarop ik in dit verband niet in kan gaan. Eén punt ligt mij echter wel na aan het hart, en dat is iets waarop alleen ds. Dekker is ingegaan. Het betreft mijn stelling 1: 'Trouw aan Schrift en belijdenis dient bij de discussie over de kerk uitgangspunt te zijn, geen pro memorie-post'. Met lijkt mij van fundamenteel belang dat wij het in ieder geval daarover eens zijn. Er zijn voorbeelden aan te voeren om duidelijk te maken dat wij geen reden hebben om ons ten aanzien van dit punt illusies te maken. Er worden onder ons wel degelijk discussies gevoerd over het gezag van de Heilige Schrift en de binding aan de belijdenis. En zelfs als dat niet zo zou zijn, dan nog mag trouw aan Schrift en belijdenis nooit verworden tot een vleeselijke zekerheid. Het zal altijd een geloofsuitgangspunt moeten blijven.

Dr. Dekker heeft een aantal kwesties aangegeven die in de bespreking op dit punt een rol zouden kunnen spelen. Ik sluit me daar graag bij aan. Misschien is het voor dit congres goed de zaak m.n. toe te spitsen op onze discussies over de kerk: hoe gaan we daarin met de belijdenis om? Het zou winst zijn als er wat dat betreft duidelijkheid kwam.

B. Kamphuis

Registers op De Reformatie

Cultuur en kerk...

Vernieuwende discussie of een oude vraag?

Prijzeninformatie: nr. 15. pag. 304.

Bestellingen: P. G. Versteegt, De Hennepe 435,
4003 BE Tiel, tel.: 03440-15997.

KERK EN ORGANISATIE

Onderstaande bijdrage bevat de tekst van het verhaal dat op het congres in Nijkerk op 12 maart 1993 als inleiding heeft gediend op de bespreking van het thema Kerk en organisatie. Onder anderen wordt gereageerd op de reacties op het referaat over dit thema, die samen met het referaat zelf verschenen zijn in 'De Reformatie', jrg. 68, p. 418-429. (27 februari 1993).

Ik wil beginnen dank te zeggen aan de vijf scribenten die zo bereidwillig waren op mijn referaat te reageren. Die dank is meer dan plichtmatig. Lezing en herlezing heeft mij niet alleen bepaald bij nut en noodzaak van dit congres maar vooral ook overtuigd van de noodzaak over dit traditionele thema te spreken met het oog op wat sommigen noemden de culturele context.

Ik ben het daar van harte mee eens en wil in deze inleiding op de discussie daarop dan ook de nadruk leggen. Kuiper geeft in zijn reactie een korte aanduiding van wat hij als deze context ziet: de geestelijke strijd van deze tijd, een cultuurontbindende secularisatie.

Ook Glas noemt dit laatste voorbeeld en voegt er met anderen de kerkelijke verdeeldheid aan toe. Hij ontkent niet dat ook ik oog heb voor deze context maar vraagt zich af welke conclusies ik er aan verbind als het gaat om de bepaling van de prioriteit en de aard van de doelen die we ons ook in ons organisatorisch leven stellen. Een terechte vraagstelling.

Misschien mag ik haar wat vrij vertaald weergeven: Zijn de noden van onze geseculariseerde samenleving niet zó groot geworden dat discussies over de preciese grondslag van onze organisatie wat achterhaald zijn? Staat met name de jongere generatie niet voor veel fundamentele vragen, waardoor zij aan discussies over kerk en organisatie niet eens toekomt?

Nu zullen we moeten oppassen voor generaliserend spreken. Het is gelukkig waar dat veel jongeren trouwe en meelevende kerkleden zijn. Maar evenzeer is waar dat ook wij, jongeren en ouderen, de invloed ondergaan van de geestelijke kenmerken van onze cultuur. De jongeren van 1993 zijn jongeren van déze tijd en willen eigentijdse antwoorden op hun actuele vragen. Alleen al om die reden kunnen historische beslissingen niet maatgevend zijn voor vandaag, al zeg ik met Glas dat gebrek aan besef van traditie ook behoort tot de kenmerken van onze cultuur.

Onze tijd is gekenschetst als een tijd van cultuurontbindende secularisatie. De helft van de Nederlandse bevolking rekent zich tot geen enkele kerk of geloofsgemeenschap. Dat betekent niet alleen dat kerkgebouwen

leegstaan of als cultureel centrum in gebruik genomen worden. Het betekent vooral dat God en zijn dienst uit de publieke samenleving verdwijnen. Hij speelt – zo meent men – geen rol meer in de maatschappij. Zijn dienst is geprivatiseerd en beperkt tot het werktelein van enkele kleine groepen in de samenleving. En volgens de Nederlandse regering mag zelfs binnen die groepen niet alles gezegd en gedaan worden met een beroep op de Bijbel.

In die culturele context leven wij als gereformeerden en wij ondergaan er de invloed van. Wat betekent dat nu voor onze opstelling? Mij dunkt tweërlei. In de eerste plaats zullen we de fronten waar de strijd plaatsvindt goed moeten onderscheiden. Als de meerderheid om ons heen de dienst des Heren buiten de orde verklaart manifesteert zich daar de antithese. Daarbij is ieder die met ons wil opkomen voor God en zijn dienst primair onze medestander, ook als de gehoorzaamheid op concrete punten van Gods Woord ons verdeeld houdt.

Maar in de tweede plaats zullen we ons goed moeten realiseren dat ook christenen de invloed ondergaan van de geestelijke ontwikkelingen in de wereld om ons heen. Neem als voorbeeld het relativisme, dat alle waarden en normen betrekkelijk verklaart. Minister Hirsch Ballin noemde dit terecht als één van de belangrijkste oorzaken van het gebrek aan normbesef in de samenleving.

Maar het relativisme kent ook zijn 'vrome' varianten, die juist in een tijd waarin relativisme 'in' is kansen krijgen. Dan kan b.v. met een beroep op de christelijke vrijheid de noodzaak van een christelijke levensstijl worden gerelativeerd. Of de roeping tot kerkelijke eenheid van alle ware christgelovigen wordt gerelativeerd met verwijzing naar het feit dat toch ook zonder die eenheid veel kan worden gedaan wat God welbehaaglijk is. De aandacht voor de opdracht te beginnen naar de geboden van God te leven.

De culturele context van onze discussie is dus zeker van belang, maar we moeten oppassen hierbij niet naar één kant te kijken, waardoor we het risico lopen de culturele context te gebruiken ter onderbouwing van een keuze welke we in feite toch al hadden gemaakt.

Wat betekent dit nu concreet voor de discussie over kerk en organisatie? Moet de veranderde culturele context, de cultuurontbindende secularisatie, nu ook leiden tot andere conclusies over het belang, de plaats en het karakter van gereformeerde organisaties?

Ik heb er in mijn referaat al op gewezen dat er van een universele norm tot gereformeerde organisatie geen sprake is. Ingrijpende veranderingen in kerk en samenleving kunnen tot andere afwegingen en keuzen leiden dan voorheen het geval was. Belangrijk is in ieder geval dat de

keuzen die gemaakt worden ook in de actuele situatie verantwoord kunnen worden. Als vervolgens over die keuzen binnen de kerk een grote mate van eensgezindheid blijkt te bestaan is dat een gave Gods, niet om op te rusten maar om mee aan de slag te gaan.

Ik heb er eveneens op gewezen dat de bestaande gereformeerde organisaties zeker niet **alle** over **één** kam kunnen worden geschoren. De motieven **zijn** vaak verschillend, het karakter als kerkelijke of confessionele organisatie eveneens. Soms vloeit het werk van een organisatie rechtstreeks voort uit het bijzondere ambt van de kerk, in andere gevallen uit het algemene ambt der gelovigen.

Mijn eerste conclusie is dan ook, dat we moeten **oppassen** voor grote woorden in dit verband. Het gaat om menselijke keuzen, die vatbaar zijn voor kritiek. Maar daarmee is de concrete keuze nog niet onbelangrijk, evenmin als de argumenten voor de ene of de andere keuze. **Waar** we onze kinderen onderwijs laten volgen, hoe we onze naaste in georganiseerd verband hulp verlenen, hoe we gebruik maken van onze rechten als burgers van Nederland, het zijn beslissingen die *coram Deo*, voor het aangezicht van God, genomen moeten worden. Ondanks de kritiek van Kuiper op dit woordgebruik **blijf ik** hier dan ook gewoon van geloofskeuzen spreken. Het gebruik van de middelen gaat niet buiten het geloof om.

De tweede en de derde conclusie vloeien voort uit wat ik al zei over de culturele context. Omdat **ook** christenen on-dei invloed staan van deze context is het zaak dat ze maximaal gebruik maken van de wapenrusting welke God aanbiedt. Zo bezien vergroot de secularisatie de noodzaak van gereformeerde organisatie.

Dat behoeft echter geen tegenstelling te vormen tot wat Glas bepleit, namelijk samenwerking met gelijkgezinde organisaties. Die tegenstelling is in het verleden mijns inziens te veel gemaakt, waarbij samenwerking tussen organisaties of hun vertegenwoordigers bij voorbaat als bedreigend werd gezien voor het eigen karakter.

Samenwerking kan vooral onder twee omstandigheden schadelijk zijn. Als een gereformeerde organisatie zelf twijfelt aan de overtuigingskracht van haar eigen boodschap. In dat geval heeft zij zich vooral in eigen kring te bezinnen. Als echter de samenwerkingspartners de samenwerking voortdurend aangrijpen om de irrelevantie van het verschil tussen gereformeerd en reformatorisch of evangelisch te illustreren werpen deze partners zelfs barrières tegen samenwerking op.

Als goede afspraken mogelijk zijn kunnen gereformeerde organisaties echter op een onbevangen manier samenwerken met andere min of meer verwante organisaties. De aard van de samenwerking zal verschillend kunnen zijn afhankelijk van de concrete situatie. Het is van belang dat de verschillende gereformeerde organisaties op dit punt bij de tijd blijven.

Heeft de culturele context nu ook nog iets te betekenen voor het karakter van gereformeerde organisaties? Dan hebben we het dus over zaken als de grondslag en het ledenbestand. Zeker wel. Ook deze organisaties maken deel

uit van de geseculariseerde samenleving, en dat te meer naarmate zij een functie in en ten behoeve van een bredere samenleving vervullen. Gods Woord heeft een boodschap, beter gezegd *de* boodschap voor die samenleving. En het behoort tot de zegeningen welke God ons tot nu toe gelaten heeft dat op basis van die boodschap in georganiseerd verband gewerkt kan worden.

De grote betekenis van een gereformeerde organisatie zit dan in het feit dat daarin mensen samenwerken die ook die concrete arbeid willen verrichten in gehoorzaamheid aan Gods Woord en die daarin gesterkt worden door de trouwe verkondiging van dat Woord.

Het is ds. Wilmink opgevallen dat ik de vocding met dit Woord sterk identificeer met de kerkelijke prediking en de ambtelijke dienst. Uiteraard mag dit niet het enige zijn. De versterkte aandacht voor de weerklank van de prediking, waarop ds. Boiten vanmorgen wees, is winst van de discussies van de laatste jaren, ook met christelijke gereformeerden. Maar omgekeerd: wie zich systematisch bloot stelt aan een on-Schriftuurlijke prediking moet niet verwachten dat hij dan toch wel gesterkt zal worden in zijn geloof. Als de klank niet deugt zal ook de weerklank steeds meer onder druk komen te staan.

Wie antwoord wil geven op de secularisatie zal vooral moeten luisteren naar Gods Woord. Over die bron, die basis moet geen onzekerheid bertaan. Onzekerheid creëer je wel als je gaat onderscheiden tussen een grondslag van Schrift en confessie en alleen de Bijbel als grondslag, tussen confessioneel en bijbelgetrouw. Onzekerheid ontstaat ook als je binnen de Bijbel of de confessie gaat onderscheiden tussen relevante en minder relevante of zelfs onjuiste delen.

Daarom mogen we zeggen: het beste antwoord op de secularisatie kan gegeven worden door organisaties die zich laten leiden door de Heilige Schrift overeenkomstig de gereformeerde confessie. Waar zo'n organisatie mogelijk is doen we er goed aan er dankbaar gebruik van te maken. 'Dankbaar gebruik' betekent dan ook gebruik van de organisatie in dienst van God en ten nutte van de medemens. Dat is het tegendeel van introvertie.

Is zo'n organisatie dan alleen voor leden van de gereformeerde kerken, vragen ds. Blok en ds. Boersma. En moeten ook de evangelischen niet welkom worden geheten, vraagt ds. Wilmink. In de richting van ds. Wilmink zeg ik: Ook evangelischen mogen we in allerlei christelijke actie niet links laten liggen. Maar de gereformeerde belijdenis keert zich conform de Schrift niet zonder reden ook tegen tal van leringen die in evangelische kring gemeengoed zijn. Wie met hen één organisatie wil vormen moet deze dan ook niet gereformeerd of confessioneel noemen maar kiezen voor een doelorganisatie. Wie daarvoor onze gereformeerde organisaties zou willen inruilen zou echter kiezen voor verzwakking van een wezenlijk instrument in de strijd tegen secularisatie.

De predikanten Blok en Boersma raken met hun vragen een kernpunt van onze discussie. In feite laten zij het onderschrijven van de belijdenis samenvallen met het lid-

maatschap van de gereformeerde kerk. Mèt hen zeg ik dat de gereformeerde kerk van onze woonplaatsen de kerk ter plaatse is in de zin van de geloofsbelijdenis. Mèt hen geloof ik dat buiten deze kerk ware christgelovigen zijn. De vraag die overblijft is of zij per definitie de geloofsbelijdenis op het punt van de kerk niet onderschrijven. Ik meen dat zo'n algemeen antwoord niet te geven is. Dat is meen ik ook door onze kerken zo niet uitgesproken, terwijl ook prof. Kamphuis dit zo niet heeft gedaan. De gereformeerde organisaties sedert de vrijmaking hebben dat evenmin gedaan.

Daarom is het mijns inziens goed dat gereformeerde organisaties ernst maken met de grondslag van Schrift en confessie. Kerkelijk indifferentisme, dat helaas ook vandaag onder christenen te veel voorkomt, is daarmee in strijd. Ik vond dat onder meer ds. Ter Beek en ds. Boersma het vanmorgen mooi onder woorden brachten. De nabijheid van Christus ontnemt alle vrijblijvendheid aan het spreken van de kerk, ook als we bij anderen een band met Christus herkennen. De spanning van Christus' nabijheid moet er in blijven. Maar waar de roeping tot eenheid in waarheid erkend wordt en de begeerte daaraan te werken leeft en dus geen sprake is van vrijblijvendheid, behoort een gereformeerde organisatie mijns inziens geen barrières op te werpen. Barrières die niet alleen schadelijk kunnen zijn voor deze organisaties maar mogelijk ook voor het groeien in het geloof en de opbouw in Christus, waar ds. Smit over sprak.

De jongere generatie van deze tijd staat oog in oog met een wereld die God niet kent en met Hem geen rekening houdt. Deze generatie heeft instrumenten nodig om stand te blijven. Gods Woord en de gemeente van Jezus Christus vormen de onvervangbare instrumenten daartoe. Gereformeerde organisaties kunnen haar behulpzaam zijn. Met die boodschap kunnen we mijns inziens ook de generatie tegemoet treden die zozeer kind is van deze tijd.

G.J. Schutte

KLETSKOEK VAN KLEI...

Door bewust net niet volledig te zijn, kan iemand met een vlot verhaal – zeker als het over de kerk gaat – heel wat tongen losmaken. Dat probeert de oud-kerknieuwsjournalist Bert Klei (van *Trouw*) dan ook in zijn jongste bundeltje verhalen over de 'rechtesflank' van de Nederlandse protestantse kerken. Hij weet allerlei snaakse taferelen te schetsen die echter een waarde vertegenwoordigen van 'nul-komma-zoveel'. Ik moet eerlijk zeggen dat me beter toelijkt er niet serieus op in te gaan. Vanaf de titel al is het geheel een nogal uitdagend verhaal geworden en de toonzetting kan men echt tot de serieuze rekenen. Veel kletsboek dus.

Daarom volstaat uw recensent met de welgemeende opmerking dat men de negentien guldens en twee kwartjes voor *De koningin is lekker hervormd!* beter kan besteden aan de m e n in deze wereld.

H. Veldman

A.J. Klei, *De koningin is lekker hervormd! Over kerken en kerkmensen in Nederland*. Uitgeverij Ten Have, Baarn. 136 pag.

**Herstel bevorderd
of belemmerd?**

Noodzakelijke reactie op
'Een kerk ging stuk'

door
Ds. J.M. Goedhart

**Herstel bevorderd
of belemmerd?**

Noodzakelijke reactie op
'Een kerk ging stuk'

door Ds. J.M. Goedhart

Te verkrijgen bij uw boekhandel of bij de uitgever.
Bestelnr ISBN 90-71097-45-3 Prijs f 14,00

BREDEWOLD
DRUKKERIJ UITGEVERIJ

Stationsweg 49, 8091 AB Wezep Postbus 86, 8090 AS Wezep
Telefoon 05207-63390 Telefax 05207-65303

HET CONGRES IN NIJKERK: EEN VERSLAG

Congres

Op vrijdag 12 maart kwamen 132 vertegenwoordigers van gereformeerde organisaties en bladen in Nijkerk bij elkaar om te spreken over 'De kerk' en 'Kerk en organisatie'. De dag werd georganiseerd door De *Reformatie* en het *GVV*. In twee discussieblokken probeerde men verschil in opvatting rond de thema's boven tafel te krijgen en daarover door te praten.

Aan het eind van de dag bleek het onmogelijk om de resultaten van de dag samen te vatten in enkele notities waar alle aanwezigen voor wat betreft formulering of voor wat betreft inhoud mee konden instemmen. Gezien de vijfenzeventig (?) 'spreekbeurten' die volgden op de referaten van B. Kamphuis en G.J. Schutte en de variatie aan opinies kwam dat niet uit de lucht vallen.

Noot bij het verslag

In dit verslag worden de hoofdlijnen van de discussies weergegeven. Daarbij is gekozen voor een thematische (niet strikt chronologische) opzet. Wel worden de twee hoofdthema's, 'de kerk' en 'kerk en organisatie', apart besproken.

Vanzelfsprekend kon niet alle 'losse' opmerkingen terug in dit verhaal. Verder is gekozen voor weergave in de tegenwoordige tijd, om de 'viva vox' van de discussie op te roepen. De massale deelname aan het gesprek en de diversiteit aan opvattingen binnen de discussie gaven aan onderdelen van de discussie een wat fragmentarisch karakter. Dit karakter zal ook onvermijdelijk terugkomen in deze schriftelijke weergave.

In het verslag is verder geprobeerd om stellingnamen, die een grote rol speelden in de discussie, uitgebreid weer te geven. Hopelijk schept dit meer duidelijkheid over het verloop van de bespreking. Verder worden spreken nauwelijks letterlijk geciteerd. Geprobeerd is om van de discussies op het congres een 'lopend verhaal' te maken. De intentie van de sprekers komt, naar ik hoop, goed uit de verf, maar de precieze formulering komt voor rekening van de schrijver van dit verslag.

Tenslotte spreekt het voor zich dat dit verslag alleen gelezen kan worden tegen de achtergrond van het themanummer van *De Reformatie* (Jrg. 68/21, 27 februari 1993) dat verscheen ter voorbereiding op het congres.

'Beding'

Prof. M. te Velde schetst in zijn openingswoord namens de organisatoren de achtergrond waartegen het congres gehouden wordt. De laatste jaren treden er verschuivingen op. Uit discussies in de pers blijkt dat bepaalde meningsverschillen steeds ingrijpender worden. Volgens Te Velde dreigt hier polarisatie die door kan werken in de kerken. Met het oog op dit gevaar, is het goed om verschil van mening in kaart te brengen: hoe groot zijn de verschillen en kunnen ze overbrugd worden?

Te Velde beseft dat het congres beperkingen kent. Een gesprek kan meningsverschillen verscherpen en zo polarisatie juist in de hand werken. Toch heeft een gespreksdag zijn waarde. Er vindt een ontmoeting plaats en men kan met elkaar in gesprek gaan.

Een van de congresdoelen is het streven naar meer consensus. Waar dit niet lukt zou men kunnen denken aan een soort 'beding', waarin aangegeven wordt waar men het over eens is en waarover verschil van mening blijft bestaan. Van een dergelijk 'beding' kan een pacifierende werking uitgaan.

1. De kerk

In reactie op het referaat en de toelichting van prof. B. Kamphuis wordt over een drietal thema's gediscussieerd. Er wordt gesproken over het functioneren van de confessie over de kerk (1.1.), de verhouding tussen norm en werkelijkheid (1.2) en over taxatie van kerkgenootschappen en gelovigen buiten de Gereformeerde Kerken Vrijgemaakt (vervolg: GK) (1.3.).

Deze thema's functioneren in dit verslag als 'containers': vragen en opmerkingen die qua karakter van elkaar kunnen verschillen worden toch onder een van de thema's gerangschikt.

1.1. Confessie en kerk

In de toelichting op zijn referaat gaat prof. B. Kamphuis (K.) in op het verwijt dat hij in een 'historisch vacuüm' theologiseert. Veel auteurs hebben hem verweten dat hij de recente kerkgeschiedenis en de huidige kerkelijke kaart niet bespreekt. K. is echter bewust niet ingegaan op de discussies die de laatste tientallen jaren gevoerd zijn over de kerk. Die opzet leek hem onvruchtbaar omdat in de debatten bekende argumenten voortdurend heen en weer geschoven zijn. Hij heeft daarom gekozen voor een andere aanpak door 'de kerk' te bespreken in relatie tot andere geloofsthema's.

In een aantal (schriftelijke) reacties kwam naar voren, dat K. de lezer niet dient met onderscheidingen, die het spreken over de kerk en de relatie tussen verschillende kerkgenootschappen kunnen vergemakkelijken. Een voorbeeld is het onderscheid tussen 'zichtbare' en de 'onzichtbare kerk'. Daarmee wordt vaak de band tussen de gelovigen in verschillende kerken verklaard (zij vormen samen de 'onzichtbare kerk').

In zijn reactie geeft hij aan waarom hij dat niet doet: vaak is geprobeerd om de elementen van zo'n onderscheiding tegen elkaar uit te spelen (door b.v. de onzichtbare kerk voorrang te geven op de zichtbare kerk).

Ook *inhoudelijk* staat K. gereserveerd tegenover het maken van dergelijke onderscheidingen omdat daarmee **vnnk** gepoogd wordt een spanning te neutraliseren, die juist moei blijven *funktioneren*: in *het* geloofstuk van de kerk gaat het om *Gods werk* en *onze verantwoordelijkheid* in het kerkvergaderend werk. Daarin lijkt het geloof inzake de kerk op andere geloofstukken, waarin de spanning tussen Gods activiteit en menselijke verantwoordelijkheid blijft bestaan (K. geeft later het voorbeeld van de Schrift: Gods Woord, geschreven door mensen).

K. is het daarom eens met ds. A.L.Th. de Bruijne, die stelt dat God ons in Christus schenkt wat Hij aan ons vraagt. K. laat twee aspecten van het spreken van de Schrift over de kerk naast elkaar staan: de kerk als roeping en gave voor de gelovigen.

Kortom, het weigeren om de vragen rond de kerk op formule te brengen m.b.v. onderscheidingen, is geen 'vrome verlegenheid' (een verwijt dat later in de discussie door H.J.D. Smit wordt teruggenomen).

Een levendige discussie volgt op het verhaal van K. Het gesprek valt inhoudelijk uiteen in vier sub-thema's.

a. *Het belang van onderscheidingen*

Ds. H.J.D. Smit is telcurgesteld omdat K., mede door het weglaten van onderscheidingen, de actuele vragen niet bij de kop pakt. Het verschil in interpretatie van de confessie inzake de kerk en de uiteenlopende waardering voor christenen buiten onze kerken blijft onder de tafel.

Smit heeft zelf voorkeur voor de visie dat art. 27 betrekking heeft op de 'onzichtbare kerk', terwijl art. 28 en 29 over de 'zichtbare kerk' spreken. Calvijn maakte ook al onderscheid tussen zichtbaar en onzichtbaar. Door met hem te spreken over 'de kerk zoals God die ziet' (de kerk van art. 27) ontstaat er meer ruimte om confessionele christenen buiten de GK als gereformeerden te waarderen. Als die waardering er niet komt, dan blijven de GK zitten met hun 'doorn in het vlees': men blijft zich afvragen of mensen buiten de GK wel confessioneel betrouwbaar zijn.

Volgens ir. J. Huijgen krijg je alleen met behulp van onderscheidingen **zicht** op de beweging in art. 27-29: het gaat van breed naar smal.

Tegen het onderscheid 'zichtbaar-onzichtbaar' wordt van verschillende kanten *bezwaar gemaakt*. Volgens ds. G. Kwakkel zie je in de plaatselijke kerk (art. 28) concreet de vergadering van de kerk van art. 27. Van een tegenstelling tussen zichtbaar en onzichtbaar is dus geen sprake: de artikelen sluiten juist bij elkaar aan. Volgens ds. E.A. de Boer helpt de 'onzichtbaarheid' van de kerk ons niets verder in de oplossing van het probleem dat er verschillende kerkverbanden met dezelfde belijdenis naast elkaar bestaan, die in veel opzichten hetzelfde begeren.

h. *De kerk in het geheel van de confessie*

Het denken over de kerk in het kader van **het** geheel van de confessie staat centraal in een bijdrage van drs. J.P. de

Vries. Hij wijst op HC zondag 7, waar staat dat 'alleen zij die door waar geloof bij Hem worden ingelijfd' het heil van Christus krijgen. Dit inlijven doet denken aan het inlijven in het lichaam van Christus, de kerk. Omdat men door het geloof ingelijfd wordt in het lichaam van Christus, kunnen er geen gelovigen buiten de kerk zijn. De Vries suggereert, dat we genuanceerd moeten spreken over de kerk en dit spreken niet moeten beperken tot de kerk zoals ze samenkomt (de 'coetus').

Volgens ds. Boiten slaat De Vries de plank mis wat zijn interpretatie van HC 7 betreft. De opstellers van de HC maken onderscheid tussen verschillende vormen van 'inlijven'. In HC 7 bedoelen zij de mystieke vereniging tussen de gelovige en Christus, terwijl in HC 27 de inlijving in de kerk, het lichaam van Christus, als een daarvan te onderscheiden acte centraal staat. De gelovige hoort dus niet zonder meer bij de kerk.

Het nut van deze onderscheiding wordt echter betwijfeld door K., omdat het een nieuwe poging kan zijn om op formule te brengen wat niet door schema's gedekt kan worden: de verhouding tussen Gods werk en menselijk werk. Dat kun je niet als een logische puzzel oplossen.

Ds. de Bruijne sluit in zijn bijdrage aan bij datgene wat volgens K. de kern van het probleem is: de kerk is Gods gave en tegelijkertijd een opdracht. De kerk van alle tijden komt concreet bij elkaar en ook moet je zeggen dat de kerk op dit moment uiteengetrokken is, omdat iedereen door het geloof *gemeenschap* heeft met Christus en zo te maken heeft met de kerk.

c. *'Solus Christus' (Christus alleen)*

Wordt de prioriteit van onze *gemeenschap met Christus* (Solus Christus) niet bedreigd door de manier waarop wij ons gefixeerd hebben op de ware, zichtbare kerk? Ds. Cnossen proeft in deze vraag een dilemma tussen spreken over de kerk en de persoonlijke hand met Christus. Hij wijst dat dilemma af, en protesteert tegen het verwijt dat in de prediking alleen de kerk centraal gestaan heeft. Dat verwijt heeft hem diep bedroefd omdat hij in verleden en heden ('ik maak nog altijd nieuwe preken') altijd over de unieke plaats van Christus gepreekt heeft.

In reactie op ds. Cnossen ontstaat een algemeen gesprek over preken. Ds. Kwakkel wijst op noodzaak om altijd iets te doen met de kritiek op preken. Allereerst blijft preekwerk 'gebrekig'. Bovendien is er in geval van kritiek altijd iets mis. Belangrijk is dan om de motieven achter de kritiek te peilen. Zo kan b.v. bij jongeren het probleem spelen, dat zij een kloof ervaren tussen het spreken over en de praktijk van de gemeenschap der heiligen.

Ds. Boiten wijst op de accentsverschuivingen in de manier van preken: preken van de jaren dertig zijn anders dan de preken van nu. Volgens hem komt in de preken van nu de 'weerklink' meer naar voren. Het constateren van dit verschil en waardering voor nieuwe inzichten is beslist geen kritiek op eerdere stadia van de preekgeschiedenis. H.R. Schaafsma ('ik heb jarenlang onder het gehoor van ds. Cnossen gezeten') wil ook niet kritisch

wijzen op het verleden. Wel moet de kerk haar roeping tot vernieuwing in deze tijd verstaan.

d. De verhouding tussen Verbond en Schepping

Van de gesprekken rond het thema 'de kerk' boort dit debat het meest diep naar de theologische vooronderstellingen achter het spreken over de kerk. Volgens ir. J. Huijgen heeft de centrale plaats die in de discussie aan de kerk toegekend wordt te maken met de verhouding tussen Verbond en Schepping. In die verhouding krijgt het Verbond alle aandacht, zodat er maar weinig belangstelling voor de Schepping overblijft. De wortels van deze scheefgroei liggen in de theologie van K. Schilder. K.S. stelt het verbond zo centraal, dat het moeilijk is om goed zicht te krijgen op de schepping.

Kamphuis neemt Schilder in bescherming door hem te typeren als een 'theoloog van de schepping'. Er kan een vertekend beeld van zijn theologie ontstaan als moderne problemen Schilder in de schoenen geschoven worden. Huijgen doet dat door de problemen van het milieu in verband te brengen met de theologie van Schilder.

Bij Schilder komt de schepping vaak ter sprake. Huijgen en K. zijn het niet eens over de manier waarop dit gebeurt. Huijgen stelt dat door de focus van Schilder op het verbond het eigene van de schepping (nuchtere waarneming, wijsheid) niet meer aan bod komt. Hij verwijt Schilder een uitsluitend theologische benadering van de schepping. Op dit punt wordt het debat onderbroken door de gespreksleider ('ik ben een meelevend kerklid, maar dit volg ik niet helemaal meer'). Hij voelt wel aan dat het thema belangrijk genoeg is om in de toekomst verder aan de orde te stellen.

1.2. Norm en Werkelijkheid

Het gesprek over de verhouding tussen norm en werkelijkheid is veelkleurig. De achtergrond van dit gesprek wordt met name gevormd door de stellingname van ds. Smit. Volgens hem moeten wij, naast rekening houden met de norm (de kerk moet één zijn), ook terdege letten op de doorwerking van de zonde in de werkelijkheid (de kerk is gebroken). Als er alleen gesproken kan worden over de norm, zonder dat de werkelijkheid in het vizier komt, dan is er sprake van *normatief idealisme*.

De discussie op het congres gaat over vier zaken. Eerst wordt gesproken over normatief idealisme in de kerk en hoe veranderingen in het denken over normen samenhangen met het klimaat waarin wij leven (a). Vervolgens spitst de discussie zich toe op de norm inzake de kerk: de kerk moet één zijn (b). Dan komt de vraag aan de orde, hoe we in de praktijk de consequenties trekken uit dit normatieve spreken over de kerk (c). Tenslotte wordt het onderscheid norm-werkelijkheid zelf van kritische kanttekeningen voorzien (d).

a. Hangt de normatieve ruif binnen de GK niet te hoog? W.R. Scholte geeft aan dat dit de indruk is die bij buitenstaanders bestaat. Hij houdt de vergadering de spiegel

voor door een buitenstaander te citeren die bij de vrijgemaakten exclusivisme (alleen leden van de GK zijn uitverkoren) en *normatief idealisme* bespeurt. In zijn psychologenpraktijk wordt Scholte zelf geconfronteerd met de gevolgen. Hij spreekt mensen die altijd teruggeworpen zijn op hun eigen onvermogen en niet bestand zijn tegen een krampachtige, perfectionistische sfeer.

Ds. Cnossen waarschuwt voor generalisaties. De 'grote massa' binnen onze kerken is volgens Cnossen helemaal niet krampachtig. R. Kuiper ('ik ben een catechisant van ds. Cnossen') plaatst de afkeer van normativiteit in het kader van de leegte in de cultuur. De manier waarop wij in ons cultureel klimaat verstrooid worden door allerlei dingen werkt door in de kerk. Te Velde ziet het pluralisme (het verschijnsel dat in de cultuur een groot aantal waarheids- en geloofsopvattingen naast elkaar voorkomt, JHS) in de cultuur doorwerken in de twijfel op het gebied van kerkvisie.

h. Ook op kerkelijk gebied komt normatief idealisme voor. H.J.D. Smit vindt dat door de norm de werkelijkheid niet in beeld komt. Het volgende probleem ontstaat dan: de norm (er moet een kerk zijn) stuit op de werkelijkheid (er zijn meerdere kerken met een gereformeerde confessie). Je loopt vast, als je onder druk van de norm die werkelijkheid niet kunt erkennen.

De sterke nadruk op de norm is kenmerkend voor Schilder. Hij legt volgens Smit alles 'onder het beslag van het paradijs.' (de normen die gelden voor de volmaakte paradijstoestand, gelden evenzeer voor onze werkelijkheid, JHS). Daarin gaat hij zover dat hij geen rekening meer kan houden met de zondige werkelijkheid. K.S. vertrouwdde er op dat met de hulp van de Heilige Geest volledig met de zonde gebroken kon worden. Volgens Smit moeten wij daarentegen meer oog krijgen voor het bijbelse spreken over groeien, opbouw en rijpen.

Smit kiest zelf voor *erkentaitag* van de gebrokenheid. Wat de kerk betreft, betekent dit allereerst een erkennen van het feit dat de kerk niet één is: meerdere ware kerken bestaan naast elkaar.

Huijgen biedt een alternatief voor de normatieve benadering van Schilder. De plaats van Christus moet weer doordacht worden. Schilder ging in zijn theologie via Christus terug naar de paradijsnormen voor de werkelijkheid (Christus liet als 'tweede Adam' zien wat het betekent om naar de paradijsnormen te leven, JHS). Huijgen wil liever starten bij Christus zelf, bij de manier waarop Hij barmhartig met zondaars omging en oog had voor strijd en worsteling. Als wij dit in het oog houden, dan kunnen wij zelf ook zicht krijgen op de gebroken werkelijkheid waarin wij leven.

Kritiek richt zich op de manier waarop Smit norm en werkelijkheid op één niveau brengt. Volgens ds. P. Schelling moet juist de norm de weerbarstige werkelijkheid te lijf gaan. Ook maken verschillende sprekers bezwaar tegen het negatieve imago dat de norm krijgt. Volgens Te Velde moeten we positiever spreken over de eis van de

Here. Ds. H.J.J. Feenstra laat zien hoe de Schrift de goddelijke normen hooghoudt: Normen moeten opgevolgd worden uit eerbied voor onze God en er ligt een duidelijke verbinding tussen het hoog houden van de norm en het heil (heïlsmotief). Hij koppelt daar een waarschuwing tegen het accepteren van een 'haalbaarheidsniveau' aan vast. Als je de norm verwaarloost, dan heb je Christus niet nodig.

Tenslotte maakt K. een kanttekening bij het begrip normatief idealisme: normen kunnen juist genezend inwerken op de werkelijkheid.

c. De *consequenties* van het rekenen met de zondige werkelijkheid lokken veel sprekers niet aan. Ds. A. Boersma waarschuwt voor 'comfortabel achteruit zitten' als reactie op de constatering dat de norm toch niet gehaald wordt. De spanning moet er juist in blijven. Prof. J.A. Meijer vraagt zich af, of nu niet een stuk van de werkelijkheid de norm gaat bepalen. De norm zou wat afgezwakt moeten worden omdat dit niveau niet bereikt wordt.

d. **Als** we een korte tussen-halans opmaken, dan zien we dat veel sprekers aandacht vragen voor de norm. Verschil bestaat over de wijze waarop de werkelijkheid mee mag wegen in de toepassing van de norm. Ook de werkelijkheid zelf wordt verschillend ingeschat. De gedachte, dat er in onze situatie één ware kerk is, staalt tegenover de opvatting dat er meerdere ware kerken naast elkaar bestaan. Kortom, het gesprek gaat over de norm, de werkelijkheid en de verhouding tussen beide. Deze drie invalshoeken maken een heldere discussie niet eenvoudig.

Een vierde invalshoek wordt tenslotte gekozen door twee sprekers, die het onderscheid tussen norm en werkelijkheid aanvechten. De Bruijne legt de nadruk op het feit dat Christus behoort tot de werkelijkheid. Wij groeien zelf als kerk uit Christus. Door zijn 'behoren tot' de werkelijkheid krijgen we bovendien oog voor de vruchten van het groeien vanuit Christus buiten de GK.

Ds. R. ter Beek sluit hierbij aan als hij spreekt over één werkelijkheid. Daarin hebben we te maken met de werkelijkheid van de zonde en de werkelijkheid van Christus. De werkelijkheid van Christus heeft twee gevolgen: (1) de band met Christus bepaalt de verhouding tussen de gelovigen en (2) Christus kijkt altijd verder dan wij naar andere Avondmaalstafels en wij moeten zijn blik volgen.

1.3. Taxatie

Het laatste discussieblok in de bespreking van 'De kerk' spitst zich toe op de beoordeling van kerken en gelovigen buiten de GK.

Wat de waardering van de kerken betreft, stelt ds. C.J. Breen voor om, in navolging van het advies van prof. Greijdanus in 1948, de belijdenis ter hand te nemen en de drie kenmerken toe te passen. Als we daarin eerlijk zijn, dan is het niet moeilijk om te ontdekken in welke kerk

Christus metterdaad gevolgd wordt. Waar wordt de prediking onderhouden en waar wordt Christus erkend als Hoofd? Wij moeten, als GK, een warme oproep doen aan de gelovigen buiten de kerk: 'Kom ga met ons en doe als wij.'

In de discussie die volgt staat de *manier waarop* wij andere kerken en gelovigen tegemoet treden centraal. Hoewel ds. de Kimpe het eens is met de situatieschets van ds. Breen, vraagt hij zich wel af hoe wij gelovigen buiten de kerk moeten bejegenen. Maken wij geen verschil tussen omgaan met zonde binnen en buiten de kerk? 'In de kerk is er veel geduld met zwakke broeders. Maar krijgt dat geduld naar buiten toe wel gestalte? Hebben wij voor die gelovigen, die niet minder zwak zijn dan broeders in de gemeente uitsluitend de oproep: 'Kom ga met ons?'

Ds. De Boer vindt de termen waarin het probleem van de verhouding tussen de GK en andere kerken met de gereformeerde belijdenis geformuleerd wordt ('waar of vals', 'brokstukken kerk') totaal *ongeschied* om over die andere kerkverbanden (de Chr. Gereformeerde en Nederlands Gereformeerde kerken) te spreken. Hij velt liever met Calvijn het 'oordeel der liefde': wij moeten deze kerken aanvaarden op grond van hun uiterlijke belijdenis. Vanuit die liefdevolle benadering kan men op een intensere wijze toekomen aan een getuigenis over eenheid. Hij waarschuwt voor het laten overheersen van angst (die wint het altijd).

Ds. A. Boersma wil ook niet weten van radicale veroordelingen. Hij vindt dat we geen boude uitspraken moeten doen over personen, maar moeten kijken naar de belijdenis van een kerk.

Ds. H. Folkers vindt een veroordeling van Christelijk Gereformeerde broeders en zusters *ongepast*. Als eerst erkend is, dat de verschillen met die kerken binnen het raam van de confessie vallen, dan kan men het niet maken om van deze broeders en zusters te zeggen dat zij huichelen in hun geloof of gehoorzaamheid aan de belijdenis. Christus vergadert ook in deze kerken en wij kunnen hen daarom niet veroordelen als 'onkerkelijk'. Met dat oordeel zouden wij deze broeders op één lijn stellen met de hypocrieten binnen de kerk.

De discussie spitst zich mees en meer toe op de beoordeling van anders-kerkelijken. In reactie op ds. Schelling legt Smit uit wat hij bedoelt met de opmerking dat binnen de GK veel anders-kerkelijken worden gediskwalificeerd. Hoewel het oordeel vaak beperkt bleef tot kerken en hun belijdenis (dus personen werden buiten schot gelaten, JHS), vindt Smit dat daarmee toch een negatief oordeel over die gelovigen gegeven wordt: het uitblijven van een oordeel over hen is ook een oordeel. Hij wil daarom twee dingen: wij moeten die gelovigen met het oordeel der liefde tegemoet treden en bovendien *ruiterlijk erkennen* dat de kerk gebroken is. Door deze laatste stap komt er ruimte om toe te geven dat er ook betrouwbare leden van de gemeente van Christus buiten de GK zijn. Die gelovigen worden echter gediskwalificeerd als uit het 'ons niet volgen' de conclusie getrokken wordt, dat zij ook niet tot

de kerk behoren.

Kamphuis vreest dat dit accepteren van de gebrokenheid het geloof in één kerk op de tocht zet. Verder is de oproep 'Kom ga met ons' niet op een lijn te stellen met de typering die Smit geeft van onze houding t.o.v. gelovigen buiten de GK ('wij laten vele gelovigen buiten de GK een kerkelijke dood sterven'). Ook vraagt hij zich af, wat de aanvaarding op grond van uiterlijke belijdenis concreet betekent, in het geval van de Nederlands Gereformeerde kerken. Smit heeft tnet die aanvaarding in dat geval geen moeite, omdat de Nederlands Gereformeerde kerken wat hem betreffen een ware kerk zijn.

Aan het einde van deze bespreking constateert Bos, dat er veel verschil bestaat ten aanzien van de taxatie van gereformeerden buiten onze kerk. Zelfs de vraag, of er gereformeerden buiten onze kerk te vinden zijn, wordt niet eensluidend beantwoord.

II. Kerk en organisatie

In zijn korte inleiding op de discussie werkt G.J. Schutte zijn ideeën over de culturele context uit. Dit doet hij, omdat in (schriftelijke) reacties opgemerkt is, dat hij in zijn denken over gereformeerde organisaties te weinig de vragen van deze tijd betreft.

De secularisatie die onze cultuur stempelt, dwingt tot herbezinning. Wij moeten in de cultuur wel twee fronten onderscheiden. Als wij enerzijds actie voeren tegen secularisatie, dan kunnen wij in andere christenen medestanders begroeten.

Aan de andere kant moeten wij oppassen voor een dominante trek van onze cultuur, het relativisme. Dit kan in christelijke kring leiden tot een 'vrome variant': de kerk is onbelangrijk geworden.

De centrale vraag is nu, of in deze context een andere visie op G-organisaties (G-O) ontwikkeld moet worden. Schutte geeft daar geen inhoudelijk antwoord op, maar stelt wel dat er geen universele norm bestaat tot het oprichten van G-O. De keuze voor (of tegen) de oprichting van een G-O moet in de actuele situatie gemaakt worden. En hierbij kan geen standaard-antwoord voor alle G-O gegeven worden.

De C-O proberen ook in te werken op de culturele context. Zij doen dit in gehoorzaamheid aan Gods Woord. Het luisteren naar dit Woord ('klank en weerklank') en de confessionele basis vormen het antwoord aan de secularisatie.

Op de vraag of alleen leden van de GK lid kunnen zijn van een G-O geeft Schutte een genuanceerd antwoord. Allereerst is het duidelijk dat de confessie (de basis van de G-O) zich keert tegen veel dwalingen. Als men zich niet wil binden aan die belijdenis en de dwalingen niet afwijst, dan is niet de G-O, maar een doelorganisatie (met samenwerking op punten) het geëigende middel om met andere christenen actie te ondernemen.

Schutte wijst echter de gedachte af, dat gereformeerde belijders buiten de CK, de belijdenis inzake de kerk niet onderschrijven. Op de G-O rust wel de taak om ernst te

maken met de confessie en te waken tegen onverschilligheid t.a.v. de kerkkeuze.

In de discussie tekenen zich drie thema's af. Allereerst wordt gesproken over de culturele context en de invloed daarvan op het denken over G-O (II. 1). Vervolgens gaat het over de betekenis van kerk en confessie voor de organisatie (II.2). Tenslotte komt de samenwerking met andere christenen aan bod (II.3).

II.1. De culturele context: secularisatie

We moeten niet van de nood (de secularisatie) een deugd (samenwerking met andere christenen) maken. Secularisatie heeft direct te maken met kerkelijke ontrouw. Dat is de kern van de bijdrage van dhr. S. Krol. Hij geeft zelf een antwoord op de vraag, waar secularisatie vandaan komt. Volgens hem moeten we in dit verband letten op de betekenis van de Vrijmaking. De Vrijmaking en Wederkeer gaf een stimulans tot ontwikkeling van het gereformeerde leven op vele terreinen. De secularisatie greep om zich heen onder hen die in de 'gebonden' kerken bleven. Omdat secularisatie een gevolg van kerkelijke ontrouw is, moet juist op het terrein van de organisaties vastgehouden worden aan de belijdenis van de kerk. Krol legt een verband tussen het afzwakken van deze belijdenis en een verstarring die de laatste jaren optreedt in de ontwikkeling van het gereformeerde leven.

Schutte ziet ook verband tussen secularisatie en kerkelijke ontrouw van de synodalen, maar hij is van mening dat deze kerkelijke ontrouw niet de enige verklaring vormt voor de secularisatie. Ook voor de Vrijmaking, toen de secularisatie nog niet massaal had toegeslagen, was slechts een klein deel (8%) van de bevolking gereformeerd.

R. Kuiper blijft erbij dat Schutte de culturele context wel noemt, maar de kracht en invloed daarvan niet invult. Kuiper probeert daar zelf concreter in te zijn, door voorbeelden te noemen van terreinen waarop wij bedreigd worden door het geseculariseerde denken. Bovendien mist hij het calvinistisch elan, de uitstraling van de gereformeerde overtuiging bij Schutte. Schutte gebruikt te veel defensieve formuleringen en spreekt voornamelijk over de eigen positie van de gereformeerden. Daarentegen moeten wij, volgens Kuiper, na eerst gevormd te zijn in de gereformeerde beginselen, naar buiten treden en met anderen aan de slag gaan.

De laatste tijd wordt de doelmatigheid van een G-O voor het bereiken van de buitenwereld wel eens in twijfel getrokken. Dijkstra weerlegt deze kritiek en stelt dat de G-O de mensen juist probeert toe te rusten tot hun taak in de cultuur. Hij is daarom benauwd voor valse tegenstellingen (de G-O zou betrokkenheid op de maatschappij in de weg staan).

Schaafsma sluit hierbij aan: de G-O is een geëigend middel in een tijd van secularisatie omdat een G-O kan behouden wat betrouwbaar is. Vanuit de praktijk wijst hij op een ander gevaar, de secularisatie van binnenuit, i-et

komt steeds vaker voor dat 'gebruikers' van de diensten van een G-O de gereformeerde visie van die organisatie het **minst** belangrijk vinden. De vraag naar de kosten en het **gebruiksgemak** bepaalt in sterke mate de keuze voor een G-O. De principiële visie komt vaak onderaan op het **lijstje** van afwegingen. Ook de moeite die gereformeerde tehuizen **hebben** bij het vinden van personeel beschouwt Schaafsma als een teken **aan** de wand.

Dat het denken in valse **tegenstellingen** gevaarlijk is voor het image van de G-O staat vast voor Te Velde. Jongeren zijn **niet** te motiveren als zij grootgebracht worden met het idee dat de C-O instituten voor wereldvreemde gereformeerden zijn. Zelf weet hij uit de praktijk dat de tegenstelling niet **klopt**: mensen die actief zijn binnen een G-O, zijn ook vaak diegenen die **activiteiten** ontplooiën naar buiten toe.

Nadat meerdere congresgangers neerbuigend spreken over de G-O hebben afgewezen, wil ds. de Kimpe de afspraak maken, dat de pers niet (meer) meewerkt aan deze afbraak.

11.2 De kerk en de organisatie

Schutte trekt een **direkte** lijn van de **prediking** ('voeding') in de kerk naar de organisaties die in de maatschappij **actief** zijn. Een aantal sprekers stemt hiermee in.

Wel zijn de consequenties, die hieruit getrokken worden, verschillend. M. Hoksbergen ziet mogelijkheden om met mensen, die buiten de GK onder **schriftgetrouwe** prediking zitten, in één organisatie te gaan zitten.

Te Velde legt de vinger **bij** de brede roeping voor prediking. Die moet voor alle **terreinen** een boodschap hebben. De relatie tussen kerk en organisatie wordt onderstreept door ds. Breen. Het **Woord** wordt in de kerk gepredikt en dit **Woord** moet doorwerken op alle terreinen des levens.

11.3. Samenwerking met andere christenen

Onder het thema van de samenwerking komt een drietal suhthema's aan de orde. Allereerst de samenwerking met christenen in het algemeen (a). Vervolgens het samenwerken op **basis** van de confessie (b). Tenslotte **een** andere vraagstelling: moeten wij als leden van de GK niet veel **méér** deelnemen aan algemene organisaties, om zo een zoutend zout te zijn? (c)

a. Waar ligt het front in deze tijd? Moeten wij als christenen samen ten strijde trekken **tegen** de secularisatie, of **moeten** wij onze jongeren juist waarschuwen voor valse leer en ons daar tegen **wapenen**? Volgens br. Noort moeten wij dat laatste gevecht aangaan. Hij wijst o.m. op de gevaren van actieve steun voor de E.O.

b. Volgens Kamphuis is de confessie, de basis van veel G-O, **allereerst een kerkelijke belijdenis**. Hij constateert een oneigenlijk gebruik van de confessie ('de belijdenis wordt zo toch gedenatureerd') als er een tegenstelling wordt **gemaakt tussen** confessioneel **gereformeerd** en ker-

kelijk gereformeerd. De belijdenis kan zo verworpen tot een levensbeschouwing. Ook verwerpt hij een sterke scheiding tussen de twee regimenten (deze onderscheiding, die bij Luther **een** grote rol speelt, werd onlangs door ds. Luiten **gebruikt** om in 'De Reformatie' de eigen verantwoordelijkheid van de politieke partij t.o.v. de kerk te onderstrepen. Globaal wordt met de 'twee regimenten' het **onderscheid** tussen het 'geestelijke' en 'wereldlijke' regeren van God bedoeld. Het geestelijk regiment is de kerk, het wereldlijk de: overheid, JHS); als de belijdenis op beide terreinen een zelfstandige **plaats** krijgt (enerzijds als belijdenis van de kerk en anderzijds als basis voor samenwerking), dan wordt aan de eigen aard van het kerkelijk belijden tekort **gedaan**.

Een aantal sprekers laat zich positiever **uit** over de mogelijkheid tot samenwerking op grond van de confessie met mensen buiten de GK. Schutte heeft in zijn referaat aangegeven dat het niet zo is dat niet-vrijgemaakten de confessie over de kerk per definitie niet onderschrijven. **Breen** ontkent dit laatste door 'confessioneel' en 'gereformeerd' gelijk te stellen aan 'behorend tot de GK'.

Overigens stelt een aantal sprekers nadrukkelijk vast, dat in de samenwerking met andere gereformeerden (in deze visie wel buiten de GK) op basis van de confessie, het kerkelijk vraagstuk niet uit het zicht mag verdwijnen (Schutte, Schaafsma).

Op de achtergrond van de discussie over samenwerking speelt ook de kijk op de eigen verantwoordelijkheid van de G-O een rol. Dijkstra vraagt aandacht voor die eigen verantwoordelijkheid van de niet-kerkelijke G-O inzake de openstelling. Te Velde wil daarentegen het beleid van de G-O en de kerkelijke praktijk meer met elkaar in verband brengen. Hij heeft de indruk dat het besluit tot openstelling vaak gevoed wordt uit de gedachte dat je in andere kerken ook **gereformeerd** kunt zijn. Omdat daar binnen de GK geen consensus over bestaat, moeten de G-O voorzichtig zijn en het gesprek hierover vooral ook in de GK voeren. Als de organisatie op dit punt een beleid ontwikkelt, los van de kerkelijke praktijk, d m heeft dat **negatieve** consequenties voor de **kerkelijke** praktijk.

Schutte **probeert** beide lijnen in rekening te brengen. De G-O moeten niet beslissen los van de kerk, maar het is wel zo dat het de G-O zijn die in de concrete situaties met **samenwerkingsvragen** geconfronteerd worden. Hij gelooft verder dat het gevaar van afzwakking van de belijdenis vermeden wordt, als een gesprek over de kerk gevoerd blijft worden.

c. Wij lopen door onze fixatie op eigen organisaties het gevaar dat wij ons daarin opsluiten en geen 'zoutend zout' in de wereld meer zijn. Dat is de strekking van bijdragen van **Scholte** en Kuiper. Als **we** gevormd zijn in de leer {in deze discussie komen elementen **terug** uit de vragen rond de doelmatigheid van de G-O) dan moeten wij onze plaats innemen in andere verbanden. Dijkstra wijst hier op de toerustingstaak van de G-O: zij helpen mensen juist om in die verbanden te kunnen functioneren.

III. De Notities

Het is een inspannende dag. De discussie over 'de Kerk' heeft de morgen en een deel van de middag in beslag genomen. Tot het einde van de middag is over 'kerk en organisatie' gesproken,

's Avonds wordt een aantal notities gepresenteerd. Twee commissies hebben geprobeerd om overeenstemming en verschil rond de twee thema's te formuleren. De notitie? hebben niet de status van gemeenschappelijk besluiten of conclusies, maar van een kort samengevat gemeenschappelijke verslag, *een stand van zaken*.

Gestart wordt met 'kerk en organisatie'. In de punten wordt aangegeven waar overeenstemming en verschil geconstateerd wordt door de congresgangers. De zaal mag reageren op de formulering van de notities. In de eerste vier notities worden formuleringen tot in punten en komma's gezamenlijk vastgelegd.

Het vaststellen van de tekst stukt bij punt vijf. In dat punt is een verschil van opvatting geformuleerd. Volgens notitie 5 wordt door de congresgangers verschillend gedacht over de vraag of er confessionele homogeniteit bestaat tussen leden van de GK en mensen, die buiten de GK de belijdenis aanvaarden. De tekst luidt: 'Volgens een deel van de aanwezigen kan confessionele homogeniteit erkend worden ondanks het ontbreken van kerkelijke eenheid. Anderen zien hier een denaturering van de confessie, die hun inziens alleen door de nauwe binding aan de kerk ten volle kan functioneren.'

Over de formulering komt geen overeenstemming, o.a. omdat deze notitie niet alle bestaande standpunten weergeeft. Naast onenigheid over de formulering leeft bij sommigen het idee dat er *inhoudelijke beslissingen* genomen moeten worden. Die denkt men te kunnen nemen door het stemmen voor bepaalde formuleringen in de tekst van de notities, die andere visies uitsluiten.

Na het vastlopen van de bespreking van notitie 5 krijgt ds. Cnossen de gelegenheid om alsnog een amendement op de tweede notitie (2a) in te dienen. De aangenomen tekst luidt: 'In een gereformeerde organisatie wil men samenwerken op de grondslag van Gods Woord en de gereformeerde belijdenis, gesterkt door de trouwe verkondiging van dat Woord.' Hij wil de woorden 'wil men' vervangen door 'willen leden van de GK'. Als dit amendement aangenomen wordt, dan doet het congres daarmee volgens Cnossen een inhoudelijke uitspraak over de mogelijkheid tot het openstellen van G-O. Daarmee zou dan gekozen worden voor één van de standpunten, die tijdens het congres naar voren gebracht zijn. Het congres verwerpt echter in meerderheid dit amendement, waarop ds. Cnossen concludeert dat 'de andere partij' gewonnen heeft.

Die conclusie wordt voor zijn rekening gelaten.

Prof. K. Veling adviseert de vergadering om met het vaststellen van de notities te stoppen omdat blijkt dat het problematisch is, een formulering te vinden die *en* voor wat

betreft bewoording *en* inhoudelijk bevredigend is voor het grote aantal deelnemers. Het blijkt ook dat verschillende aspecten nog onvoldoende zijn doorgepraat. De vergadering stemt met het voorstel van Veling in. Over de voorgelegde notities over het thema 'de kerk' maken enkele sprekers nog opmerkingen. De redactie van 'De Reformatie' kondigt aan dat geprobeerd zal worden om naderhand alsnog een aantal punten van verschil en overeenstemming te formuleren. Bovendien komt er een uitgebreid verslag van de besprekingen.

Besluit

Ds. H.J. Siegers spreekt een slotwoord. Het congres kenmerkte zich volgens hem door goede sfeer en open, broederlijke bespreking. Hij roept herinneringen op aan het Amersfoorts Congres, waar 45 jaar geleden gereformeerden ook met elkaar spraken.

Tenslotte prijst Siegers de dag-voorzitter, drs. B. Bos, voor de manier waarop hij de bespreking in goede banen leidde. Het applaus maakt duidelijk dat op dit punt in ieder geval grote overeenstemming bestaat.

J.H. Smit

Bijzondere aanbieding voor bijbelstudieverenigingen

'Kerk en tucht bij Calvijn'

door dr W. G. de Vries

Aktueel, leerzaam en goed leesbaar.

Met o.a.: "Is tucht alleen 'nota' aan de welgeordende kerk?" Over de kenmerken van de ware kerk

97 bladzijden, hardgebonden
genaaid in kleurenomslag.

Winkelprijs f 21,50

Bij rechtstreekse bestelling:

5 stuks: f 15,- per stuk

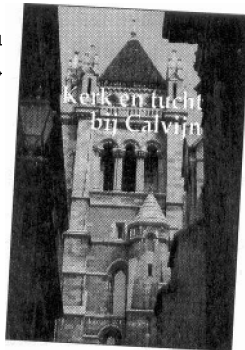
10 stuks: f 14,- per stuk

exclusief verzendkosten

Van ieder verkocht exemplaar

gaat f 5,- naar de

Stichting 'de Verre Naaste'.

Reprostudio Oostgaarde,

Neckardal 6, 2904 CW Capelle a/d IJssel,

tel 010 - 4516468, fax 010 - 4586939, giro: 1321349 tnv J. Peters

GEHOLPEN EN GETROOST

In de serie *Woord en Wereld* schreef ds. E.L. 't Foort een leerzaam boekje over een moeilijk onderwerp. Hoe geven gemeenteleden en met name de bijzondere ambtsdragers vorm aan de zorg voor de motorisch gehandicapte naaste? Het boek is geschreven vanuit een sterke persoonlijke betrokkenheid (p. 9) en met kennelijke deskundigheid en belezenheid. Maar liefst 213 noten begeleiden het betoog. Je zoekt de naam 'Van 't Foort' tevergeefs in de naamlijst van predikanten in het bekende Handboekje. Maar de volhouder krijgt in de rubriek 'Buitenland' alsnog opheldering. De schrijver is gereformeerd predikant in dienst van de zending te Belhar vanuit Kaapstad en was voordien zendeling te Kalimantan Barat.

De auteur gaat eerst in op de *geschiedenis* van de zorg, of het ontbreken daarvan, voor de lichamelijk gehandicapte medemens. Een veelal beschamende geschiedenis. Het blijkt, dat niet alleen in Sparta misvormde pasgeborenen gedood werden... Het was in vele landen en in vele tijden gebruik. Zelfs een man als Luther kon nog de dood bepleiten van een zwaar gehandicapte twaalfjarige jongen, met het argument, dat die wezens toch maar duivelskinderen waren.

In het tweede deel volgt een nadere kennismaking met mensen met een stoornis in de motoriek. Tot de motorisch gehandicapten worden gerekend patiënten met een verlamming, met een spierziekte, met een ziekte van de gewrichten en mensen met multiple sclerose. De zorg voor zintuiglijk gehandicapten en orgaangehandicapten valt dus strikt genomen buiten de opzet van dit boek. Niet alleen in het verleden en niet alleen buiten de christelijke kerk blijkt er ten aanzien van het barmhartigheidswerk veel erbarmelijks aan te wijzen. De schrijver signaleert, dat in gesprekken met ouders helaas er vaak de hulpeloosheid en verlegenheid van ambtsdragers naar voren komt. Een moeder aan het woord: 'Ik neem aan dat die mannen niet komen, omdat zij er zelf geen raad mee weten'. De schrijver citeert J.C. Sikkels in verband met de nalatigheid van de kerk: 'Maar al ie dikwijls goot ze in plaats van olie terpentijn in de wonden'. Gelukkig en met recht wordt er ook van het tegendeel getuigd, namelijk van goede pastorale hulp, waarbij zowel gehandicapte als ouders veel steun ontvingen.

Dit tweede hoofdstuk staat m.i. wel iets te sterk in het teken van het *lijden*, het fysieke, psychische en sociale lijden van motorische gehandicapte. Met het oog op het doen groeien van begrip zijn de betreffende paragrafen zeer waardevol, niet het minst het gedeelte waarin geschreven wordt over het gezin. Maar zou het niet wenselijk geweest zijn daarnaast aparte aandacht te geven aan

de positieve opdrachten en mogelijkheden die blijven, hoe gedwarsboomd ook?

In het derde en laatste deel schrijft de auteur instructief en mobiliserend over ouderlingen en predikanten als herders en over diakenen als organisatoren van het barmhartigheidswerk.

Een publikatie om blij mee te zijn. Want dit boek komt neer op een pleidooi om de nog veel voorkomende drempeelvrees ten aanzien van (motorisch) gehandicapten te overwinnen. Ambtsdragers en anderen die in hun omgeving te maken krijgen met de besproken problematiek worden uitgenodigd tot zelfonderzoek.

Merkwaardig vind ik het, dat pas in het nawoord de titel van het boek alsnog wordt verklaard. Rij de ondertitel plaats ik een vraagteken: 'ambtelijke zorg aan motorisch gehandicapten en hun omgeving'. Deze ondertitel wekt verwachtingen, die wel voor een groot deel, maar niet geheel worden waar gemaakt. De ambtsdrager komt in de eerste twee hoofdstukken slechts af en toe om de hoek kijken (p. 26-31, 51). Evenmin is er in het lange, eerste hoofdstuk al sprake van een duidelijke toespitsing in de richting van de motorisch gehandicapten. Anderzijds worden door dezelfde ondertitel mogelijk niet-ambtsdragers te weinig gestimuleerd om dit boek ter hand te nemen, en dat zou jammer zijn. Want behalve ambtsdragers kunnen ook ouders, gezinsleden, andere betrokkenen en vooral motorisch gehandicapten zelf met dit boek hun winst doen.

G. Gunnink

N.a.v. E.L. van 't Foort, *Geholpen en getroost. Ambtelijke zorg aan motorisch gehandicapten en hun omgeving*. Uitg. Woord en Wereld 1992 (Woorden Wereld Reeks, nr. 17), f 13,95.

Inge Oostdijk Voar wie het doorvertelt...

Het enthousiasme van de schrijfster is aanstekelijk. Zij zal lange mensen die het la-woord hebben uitgesproken zeker helpen vorm te geven aan de opdracht de blijde boodschap in woord en daad door te vertellen.

156 pag., geïll., paperback. 2e druk, f 19,25

Verkrijgbaar in de boekhandel

OOSTERBAAN & LE COINTRE bv

Postbus 25 · 4460 AA GOES · Tel. 01100-15591

Kuitert blikt terug

Onder dit opschrift geeft dr. J. Hoek in *De Waarheidsvriend* van 11 maart een impressie van dr. H.M. Kuitert, die in een zeker 'trionfalisme' steeds meer zijn gelijk denkt te kunnen incasseren.

Op vrijdag 26 februari vond in boekhandel Donner aan de Lijnbaan in Rotterdam de aanbidding plaats van de eerste exemplaren van het boek *Het kan nog erger – een discussie over thema's uit 'Het algemeen betwijfeld christelijk geloof'* (uitgave Ten Have/Baarn) aan de beide auteurs, de professoren H.M. Kuitert en H.S. Versnel. In dit boek, dat nog nader gerecenseerd zal worden in dit blad, is de vrijzinnige theoloog in discussie met de agnost, de man die van mening is dat er over de vraag of God al dan niet bestaat geen zinnig woord te zeggen is.

Bij deze gelegenheid kreeg Kuitert het woord om een terugblik te geven één jaar na het verschijnen van zijn bestseller. Er zijn van *Het algemeen betwijfeld christelijk geloof* inmiddels 50.000 exemplaren verkocht. De 13e druk verschijnt en er zijn ook al Amerikaanse, Engelse en Duitse edities. Kuitert geniet zichtbaar van deze overweldigende belangstelling, die ook hij niet had voorzien. Naar zijn eigen zeggen is zijn boek in (half) christelijk Nederland met open armen ontvangen. De herders zijn hun schaapjes kwijt: de 'gelovigen' zijn veel verder van het traditionele geloof afgedwaald dan hun geestelijke leidslieden waar willen hebben. Er bestaat bij zeer velen een geuuwhonger naar oriëntatie. Vandaar volgens de analyse van de auteur zelf de enorme interesse voor zijn herziening van het christelijk geloof.

Duidelijker

Dankzij de vele lezingen die Kuitert in het afgelopen jaar gehouden heeft – waarbij hij in kerken en schouwburgen met applaus begroet werd, als was hij een artiest, en zo voelt hij zich dan ook wel – is voor hem zelf zijn eigen christelijk geloof nog duidelijker geworden. Hij illustreerde dat aan het voorbeeld van de drijvende bijl uit de geschiedenis van Elisa (2 Koningen 6 : 1-7). In zijn boek stelt hij dat dit natuurlijk niet historisch kan zijn. Bijlen drijven nu eenmaal niet op het water, punt uit. Maar, zo bleek hem, volgens sommigen móet die bijl blijven drijven. Waarom? Omdat het nu eenmaal in de Bijbel staat. 'Maar', zegt Kuitert dan, 'je doet er toch verder niets mee? Zo'n drijvende bijl betekent toch niets in je leven? Nou, dan hoeft je dat toch ook niet te geloven?' En zo staan er veel meer verhalen in de Bijbel, bijvoorbeeld de opwekking van de jongeling van Naïn. Waarom zou het belangrijk zijn te geloven dat dit waar gebeurd is? We dóen met zo'n verhaal toch verder niets?

Ik vind dit een verhelderend voorbeeld, waaruit meteen voor iedereen duidelijk is, hoe Kuitert met de Bijbel omgaat. Als hij er niets mee kan, dan kan hij het als het ware uit zijn Bijbel scheuren. Maar hij neemt niet serieus wat door anderen is aangegeven ten aanzien van de betekenis van die drijvende bijl of van de opwekking van die jongeman. God openbaart in Zijn Woord niets zonder diepe zin. De drijvende bijl maakt duidelijk dat de Schepper niet gebonden is aan de wetmatigheden die Hij Zelf in Zijn schepping heeft gelegd. We leven niet in een gesloten wereld, maar in een wereld die ten allen tijde open is naar het bijzondere ingrijpen Gods. Dat sluit niet uit dat we ook heel dankbaar mogen zijn voor de wetmatigheden in de schepping, waardoor wij met aan zekerheid grenzende waarschijnlijkheid

mogen aannemen dat een bijl, die wij in het water gooien, zal zinken. De opwekking van de jongeling van Naïn is uiteraard een voorteken van de totale overwinning op de dood, die op de jongste dag bij de wederopstanding van het lichaam aan het licht zal treden. Maar ja, Kuitert gelooft niet in die wederopstanding en dus kan hij niets met de opwekking van de jongen uit Naïn en dus mag je gerust betwijfelen of die opwekking ooit werkelijk heeft plaatsgevonden...

Ergerlijk

Vind ik deze manier van omgaan met het Woord ontstellend, ergelijk vind ik de wijze waarop Kuitert zijn critici van repliek meent te kunnen dienen. Althans zijn critici van 'rechts'. De tegenvoetters van 'links', zoals prof. Versnel, worden met alle égarde behandeld en uiterst serieus genomen. Met de tegenvoetters van 'rechts' wordt de draak gestoken. Daarmee krijg je dan de lachers op je hand. Maar ik vind het intussen onwetenschappelijk, onheus en onchristelijk om zo te reageren. Enkele voorbeelden, ontleend aan Kuiterts verhaal op 26 februari jl.:

Prof. dr. A.P. Bos, filosoof van de V.U., krijgt van Kuitert 'de grote prijs van de onzin in de lage landen'. Hij werd gekenschetst als een aanhanger van een achterhaalde vorm van de Wijsbegeerte der Wetsidee, die iedereen hoe dan ook in een bepaald hokje wil stoppen. Tussen de regels door werd nog even gesteld dat Bos voor een lezing in Utrecht f 30,- per aanwezige had gevraagd. Had Kuitert dat ook gedaan bij zijn lezingen, dan was hij schatrijk geworden... De waarheid is dat er f 30,- gevraagd is voor drie lezingen, niet ten behoeve van drie sprekers, maar ter bestrijding van de onkosten en voor de Vereniging voor Calvinistische Wijsbegeerte (de sprekers ontvangen een boekenbon van f 75,-; het honorarium van Kuitert zal gemiddeld wel hoger geweest zijn, neem ik aan).

Gereformeerde Bond

De Gereformeerde Bond kreeg ook een flinke veeg uit de pan. De G.B. zou Kuitert sinds januari '93 gepromoveerd hebben tot de stok om de hond te slaan in het Samen op Weg-proces. Waarom is de G.B. tegen SoW? Heel eenvoudig, de G.B. raakt zo zijn machtspositie kwijt! Waar heb ik dat eerder gehoord, denk ik dan, en wat een baarljke nonsens.

Dr. Hoek wijst er dan op dat de naam van Kuitert alleen maar in geding is gebracht om de verontrustende ontwikkelingen in de synodaal Gereformeerde Kerken te signaleren.

Aan het slot van zijn verhaal gaf Kuitert nog eens helder zijn positie aan. Hij zegt niet te willen morrelen aan de christelijke zekerheden, maar deze elders te willen funderen. De zekerheid wordt niet gevonden in 'openbaring' (in de *herkomst* van het geloof), dus niet aan het begin, maar juist aan het einde, in de toekomst, in de ontmoeting met de lang Gezochte. Dat is dan de mystieke kus van de Eeuwige. Als gelovige hèb je je gelijk nog niet, maar je moet het nog krijgen.

Hoek zegt dan: mijn keus is een andere. Hij prijst dan Gods onfeilbaar Woord. Heeft Christus zelf niet gezegd: 'Uw Woord is de waarheid?'

Het boek van Hoek

In hetzelfde nummer van *De Waarheidsvriend* gaat ir. J. van der Graaf nog in op de 'rel' die ontstaan is rondom een boek dat dr. Hoek juist tegen de opvattingen van Kui-

tert had geschreven. Hij geeft dan weer wat daarover door J. Cordia hierover in het *Nederlands Dagblad* werd geschreven. Zelf zegt hij daarvan: Hoek was zo eerlijk dat hij, alvorens kritiek te leveren, uitvoerig Kuiterts boek samenvatte in liefst 60 bladzijden. 'Die samenvattingen (correcer kan het niet) bevatten ook letterlijke citaten (totale lengte ongeveer vijf pagina's op een boek van bijna 300 pagina's). Om het alles zo sprekend mogelijk te maken waren de samenvattingen ook nog eens cursief gedrukt. We schrijven dit om het verhaal uit de wereld te helpen als zou Hoek 60 pagina's van Kuitert hebben overgeschreven.'

Maar dit boek, *Geloven, de twijfel te boven*, moest uit de handel genomen worden. Waarom? Omdat de verkoop van het boek van Kuitert daardoor geschaad zou worden! Van der Graaf prijst zich dan gelukkig dat hij een authentiek exemplaar van dit gebrandmerkte boek heeft kunnen bemachtigen.

Ons commentaar: het is bij sommigen ook nooit goed. Geef je kort iemands mening weer, dan wordt verzucht dat aan de betrokkene geen recht wordt gedaan. Geef je breed zijn mening weer, dan wordt over plagiaat geklaagd.

Wat een benepen wereldje en dat bij een theoloog die zo ruim wil zijn. Het naaste bij dit alles achten we de commerciële inzet van de hele zaak, Is dan de godsvrucht – in dit geval een gebrek aan godsvrucht – om met Paulus te spreken, een zaak om winst uit te slaan?

W.G. de Vries

UIT DE KERKEN

BEROEPEN

Beroepen te Enschede-Noord en te Middelburg, heide voor de missionaire dienst op Irian Jaya: R. Kuipers, kandidaat te 's-Gravenhage.

Aangenomen naar Bergschenhoek: M. Tel, kandidaat te Harderwijk, die bedankte voor Broek op Langedijk, Creil i.c.m. Nagele; Droegham, Loppersum i.c.m. Westeremden en voor Roodeschool.

Bedankt voor Harlingen: M. Wielhouwer te Appingedam.

Toegelaten tot de dienst des Woords, door de classis Hoogeveen: kandidaat J.H. Dunnwind, beroepen predikant te Zuidwolde (Dr.) i.c.m. Ruinerwold-Koekange.

ADRESWIJZIGINGEN E.D.

Emmen * *Preekvoorz.*: Dit adres en telefoonnummer vervalt; *Sec. preekvoorz.*: ☎ (05910) 14351.

Leusden * *Diaconie*: R.M. Veenendaal, Herikhof 15, 3831 AM Leusden, ☎ (033) 944419.

Mijdrecht * *Evang. comm.*: H. van der Velden-de Jong, Schoutenstraat 44, 3641 HW Mijdrecht, ☎ (02979) 82768.

PERSBERICHT

COGG Conferentie

Op zaterdag 15 mei DV wordt weer een conferentie gehouden met als onderwerp: Gereformeerd en verdeeld in een geseculariseerde wereld. Opgave en vooruitbetaling (f 30,-) bij de secr. ds. J.H. Velema, Nunspeet; giro 880514; ☎ (03412) 51379.

De conferentie wordt gehouden in 'de Pineta', Elspeterweg 6, Nunspeet, van 10.00-16.00 uur.

'The Vitality of Reformed Theology'

Onder de titel 'The Vitality of Reformed Theology' wordt een internationaal congres georganiseerd van 20 tot 24 juni 1994.

Diverse sprekers zullen ingaan op de betekenis van de gereformeerde theologie in onze tijd: het zijn Richard R. Gaffin (USA), Bong ho Son (Korea) en dr. J. van Bruggen (Ned.). De diverse onderwerpen kunnen in workshops besproken worden. Het congres wordt gehouden in het congrescentrum 'Leeuwenhorst' te Noordwijkerhout. Er is een Engelstalige folder gemaakt, die u kunt aanvragen bij het comité IThC – 1994, Postbus 5026, 8260 GA Kampen.

T.M. Klapwijk
Op de grens
 Over student, kerk en universiteit

Aan de universiteit word je opgeleid om kritisch te denken. In de kerk wordt eensgezindheid gevraagd. Hoe moet dat nu met die studenten? Zijn ze veroordeeld tot een dubbelrol? Een pastorale handreiking van een kritisch en betrokken wetenschapper.

141 pag., paperback, f 15,75

Verkrijgbaar in de boekhandel.

Oosterbaan & Le Cointre b.v.
 Postbus 25, 4460 AA GOES
 tel. 01100 - 15591